

จดหมายข่าว

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

NEWSLETTER

ฉบับปฐมฤกษ์

ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 เดือนเมษายน-กันยายน 2566

การพัฒนาด้าน

ทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมกับการเปลี่ยนผ่าน

สู่อนาคตที่ยั่งยืน

HIGHLIGHTS

การสร้างภูมิคุ้มกัน (Resilience) เพื่อรับมือความเสี่ยงอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

การจัดทำ SEA: กรณีศึกษาในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งสำหรับแผนแม่บทเชิงพื้นที่

การบริหารจัดการด้านทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ : กรณีศึกษาการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำโขงเหนือ

สถิติข้อมูล : สถานะตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

สาส์นจากเลขาธิการฯ

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในฐานะหน่วยงานหลักในการวางแผนพัฒนาประเทศ ได้จัดทำกรอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระประเทศ ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561 -2580) แผนการปฏิรูปประเทศ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่ผ่านมา สำนักงานฯ ได้มีการจัดทำรายงานด้านเศรษฐกิจและสังคมมาอย่างต่อเนื่องและได้นำเสนอเผยแพร่ผลการจัดทำเป็นประจำทั้งรายไตรมาสและรายปี ทั้งนี้ ในช่วงครึ่งหลังของปีนี้ สำนักงานฯ มีความตั้งใจที่จะเผยแพร่รายงานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยจัดทำในรูปแบบของจดหมายข่าว ออกรายงานทุก 6 เดือน ปีละ 2 ฉบับ เพื่อหยิบยกประเด็นการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่น่าสนใจ ทั้งมุมมองการบริหารจัดการที่ประสบความสำเร็จหรือประเด็นปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบในวงกว้างต่อประชาชนหรือทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มานำเสนอเพื่อให้เห็นภาพรวมของการพัฒนาประเทศ ที่มุ่งสู่การพัฒนาให้บรรลุตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Planet) ตามแนวทางการลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ การอนุรักษ์ รักษา ปันฟูและสร้างใหม่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการลดผลกระทบทางลบจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศควบคู่กับการใช้ประโยชน์และสร้างการเติบโตบนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความสมดุลอย่างยั่งยืนภายใต้ขีดความสามารถของระบบนิเวศที่รองรับได้

กระผม มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งและหวังว่าการจัดทำจดหมายข่าวฉบับปฐมฤกษ์นี้ จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของความร่วมมือทางวิชาการทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศได้ในอนาคตต่อไป

(นายดนุชา พิชยนันท์)

เลขาธิการสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตุลาคม 2566

สวัสดีท่านผู้อ่านทุกท่าน จดหมายข่าว : ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ของ สศช. ฉบับปฐมฤกษ์นี้ ถือเป็นโอกาสแรกที่เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2566 ซึ่งเป็นช่วงหน้าฝน ประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาภัยพิบัติ น้ำท่วมซ้ำซากเป็นประจำทุกปี แต่ในปีนี้ต้องตกใจกับข่าวเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2566 ประเทศไทยเผชิญวิกฤตภัยธรรมชาติที่เกิดจากพายุแคเนียลพัดเข้าถล่ม ภาคตะวันออกของประเทศ ส่งผลให้เขื่อนจำนวน 2 แห่งแตก มีจำนวน ผู้เสียชีวิตแล้วมากกว่า 5,300 คน และอีกหลายพันคนยังสูญหาย ทำให้หนัก ถึงเหตุการณ์น้ำท่วมใหญ่ที่เป็น “มหาอุทกภัย” ที่เคยเกิดขึ้นในเมืองไทยเมื่อปี พ.ศ. 2554 ที่กระทบกับ 65 จังหวัด ทั่วประเทศ ซึ่งสาเหตุหลักของการเกิดภัย พิบัติต่าง ๆ มาจากปัญหาภาวะการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศของโลก ดังนั้น จุดเริ่มต้นของจดหมายข่าวฉบับนี้ จึงให้ความสำคัญกับประเด็นต่าง ๆ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สังคมสนใจ การเล่าเรื่อง ข้อค้นพบ ต่าง ๆ ที่ได้จากการลงพื้นที่ศึกษาดูงานทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน การสร้างองค์ความรู้ ที่เกี่ยวกับกระบวนการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) ให้กับ ผู้สนใจทั่วไป รวมทั้งการรายงานติดตามประเมินผลการขับเคลื่อนการพัฒนา ประเทศ ในมิติทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ผู้อ่าน รับทราบความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประสานการขับเคลื่อนผล การพัฒนาประเทศที่เน้นให้ความสำคัญกับนโยบายสีเขียว ผ่านการสร้าง ความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและการใช้ประโยชน์บนฐานทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมให้สมดุลและยั่งยืนต่อไป สำหรับเนื้อหาภายในฉบับปฐมฤกษ์นี้ ประกอบด้วย 4 บทความ ประกอบด้วย

- (1) **ประเด็นสังคมสนใจ:** การสร้างภูมิคุ้มกัน (Resilience) เพื่อรับมือ ความเสี่ยงอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ
- (2) **เกร็ดเล็กเกร็ดน้อย:** การจัดทำ SEA: กรณีศึกษาในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง สำหรับแผนแม่บทเชิงพื้นที่
- (3) **สรรหาแม่เล่า:** **รอบรู้ กทว.** การบริหารจัดการด้านทรัพยากรน้ำในระดับ พื้นที่ : กรณีศึกษาการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำโขงเหนือ
- (4) **สถิติข้อมูล:** สถานะตัวชี้วัดด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยทีมงานผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจดหมายข่าวด้าน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน และภาคส่วน ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ประกอบการดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องได้ รวมทั้งยินดีรับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะหรือติชมจากทุกท่าน เพื่อจะได้นำมา ปรับปรุงจดหมายข่าวให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

จดหมายข่าวกองยุทธศาสตร์การ พัฒนาศูนย์ทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม (กทว.) มีจุดประสงค์ เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารและ ให้ข้อคิดเห็นต่อการพัฒนาประเทศ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม รวมทั้ง ผลการดำเนินการของ กทว.

สำนักงานสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
962 ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100

ที่ปรึกษา
นายดนูชา พิชยนันท์
นายวิษณุยุทธ บุญชิต
นางสาวนุชจรี วงษ์สันต์

บรรณาธิการ
นางสาววรรณภา คล้ายสวน

คณะผู้จัดทำ
กองยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กทว.)

CONTENTS

สารบัญ

➤➤➤ **ประเด็นสังคมสนใจ :**
การสร้างภูมิคุ้มกัน
(RESILIENCE) เพื่อรับมือ
ความเสี่ยงอันเนื่องมาจากการ
เปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

5

➤➤➤ **เกร็ดเล็กเกร็ดน้อย :**
การจัดทำ SEA: กรณีศึกษา
ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง
สำหรับแผนแม่บทเชิงพื้นที่

11

➤➤➤ **สรรหามาเล่า : รอบรู้ กทว.**
การบริหารจัดการด้านทรัพยากรน้ำ
ในระดับพื้นที่ : กรณีศึกษาการบริหาร
จัดการน้ำในลุ่มน้ำโขงเหนือ

15

19

➤➤➤ **สถิติข้อมูล**
สถานะดัชนีชี้วัด
ด้านทรัพยากรธรรมชาติ
และสิ่งแวดล้อม

การสร้างภูมิคุ้มกัน (Resilience) เพื่อรับมือความเสี่ยงอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

นับจากอดีต

เมื่อโลกร้อนขึ้นในทุกวัน

นับจากอดีตตั้งแต่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรม เมื่อปี ค.ศ. 1760 ถือเป็นการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อทุกแง่มุมในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เมื่อเกิดการค้นพบการใช้เชื้อเพลิงฟอสซิล และริเริ่มการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์จำนวนมาก (Mass Production) ทำให้พัฒนาการทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างก้าวกระโดด ส่งผลกระทบต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ริเริ่มทวีความรุนแรงขึ้น จากการเผาผลาญทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง รวมถึงการปลดปล่อยมลพิษอย่างต่อเนื่องในกระบวนการผลิต เป็นผลให้เกิดการสะสมของก๊าซเรือนกระจกขึ้นในชั้นบรรยากาศเรื่อยมา และอุณหภูมิของโลกก็ได้เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาที่ผ่านมา

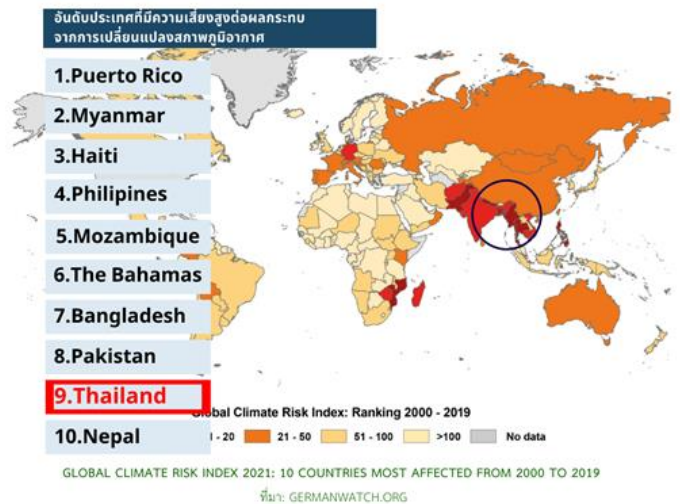
เมื่อโลกถึงจุดเดือด !

ภายหลังจุดพลิกผันในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม มนุษย์ได้กระตุ้นปรากฏการณ์เรือนกระจกให้ทวีความรุนแรงยิ่งขึ้น ซึ่งได้เร่งให้โลกมีอุณหภูมิสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง และอย่างไม่น่าเชื่อ! โลกร้อนที่สุดเป็นประวัติการณ์ในรอบ 125,000 ปี

โดยสถาบันด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มหาวิทยาลัยแมนเชสเตอร์ รายงานว่าสามารถวัดอุณหภูมิเฉลี่ยของโลกรายวัน ณ วันที่ 4 ก.ค. 2566 ได้สูงที่สุดถึง 17.18 องศาเซลเซียส และองค์การอุตุนิยมวิทยาโลกยังได้ประเมินอีกว่าภายในปี 2027 มีโอกาส สูงถึงร้อยละ 66 ที่โลกจะร้อนขึ้นเกิน 1.5 องศาเซลเซียส เมื่อเทียบกับยุคก่อนอุตสาหกรรม ซึ่งหากเทียบกับเป้าหมายของความตกลงปารีส (Paris Agreement) ที่ต้องการจำกัดอุณหภูมิโลกให้สูงกว่ายุคก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรมไม่เกิน 1.5 องศาเซลเซียสแล้ว พบว่าเป็นไปในทิศทางที่สวนทางกัน การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิเพียงไม่กี่องศาสามารถทำให้เกิดปรากฏการณ์โลกรวน เกิดภัยพิบัติต่างๆ ในหลายพื้นที่บนโลก ทั้งผืนผืน รุนแรง และคาดเดาได้ยาก พร้อมจะสร้างความสูญเสียและเสียหายต่อชีวิตมนุษย์รวมถึงผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิตของสิ่งมีชีวิตบนโลกเป็นวงกว้าง

ประเทศไทย....ก็ได้รับผลกระทบเช่นกัน ทั้งยังมีความเปราะบางต่อปัญหาอย่างมาก

‘ภาวะโลกรวน’ ได้ส่งผลกระทบต่อชัดเจนขึ้นเรื่อยๆ สำหรับประเทศไทย ปรากฏชัดคือ อากาศที่ร้อนระอุขึ้นทุกปี ภาวะน้ำท่วม น้ำแล้งรุนแรงที่เกิดขึ้นซ้ำซากมีแนวโน้มรุนแรงขึ้น รวมไปถึงสภาพอากาศที่แปรปรวนผิดปกติ และที่น่ากังวล คือ ประเทศไทยมีความเปราะบางต่อสถานการณ์โลกรวนสูงอย่างยิ่งโดยข้อมูลจากรายงานความเสี่ยงด้านภูมิอากาศโลก ในปี 2564 พบว่า ไทยถูกจัดอยู่ในอันดับ 9 ของกลุ่มประเทศที่มีความเสี่ยงสูงต่อผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในระยะยาว

นอกจากนี้ รายงานของคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (INTERGOVERNMENTAL PANEL ON CLIMATE CHANGE ; IPCC) ในปี พ.ศ. 2557 ได้ระบุว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่มีความเปราะบางสูงต่อการได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และหากพิจารณาร่วมกันทั้งในด้านความเสียหายทางเศรษฐกิจและจำนวนผู้เสียชีวิตจากภัยธรรมชาติพบว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่เปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศมากแห่งหนึ่งของโลก ตัวอย่างผลกระทบจากภัยพิบัติ เมื่อปี พ.ศ. 2554 ประเทศไทยเกิด “มหาอุทกภัย” เป็นผลพวงจากการที่ปริมาณฝนสะสมทั่วประเทศในปีนั้นสูงกว่าค่าเฉลี่ยถึงร้อยละ 35 ทำให้ยากต่อการรับมือ รวมทั้งขาดการเตรียมความพร้อม และการบริหารจัดการ ทำให้มีพื้นที่ได้รับผลกระทบทั้งสิ้น 65 จังหวัด ประชากรได้รับผลกระทบไม่ต่ำกว่า 13 ล้านคน พื้นที่เกษตรได้รับความเสียหายอย่างหนักกว่า 11 ล้านไร่ โดยธนาคารโลกประเมินมูลค่าความเสียหายจากเหตุการณ์น้ำท่วมมีมูลค่าสูงถึง 1.44 ล้านล้านบาท จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นแล้วว่าภัยจากโลกเดือด สร้างความเสียหายในทุกมิติได้อย่างรุนแรง

จะอย่างไรก็ตาม ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ภายใต้วิกฤติการณ์เหล่านี้ ด้านแรกก็ต้องรู้จักความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น... และเรียนรู้ที่จะปรับตัว

ด้านแรก รู้จักความเสี่ยง...

การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้นำพา “ความเสี่ยง” ที่น่ากลัวมาหลากหลายรูปแบบ ทั้งความเสี่ยงจากโรคภัยไข้เจ็บ ร้ายแรง การพังทลายของโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ จากภัยพิบัติ ความไม่มั่นคงทางอาหารและน้ำ และการสูญเสียสภาพความเป็นอยู่ และรายได้ของประชากรผู้ยากไร้ ความเสี่ยงในการสูญเสียระบบนิเวศ และอื่นๆ อีกมากมาย จะเห็นว่าประเทศกำลังเผชิญกับความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ ที่ล้วนส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับชุมชนและเมืองไปจนถึงระดับภูมิภาค อย่างไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้

บริบทของพื้นที่ต่างๆ ล้วนไม่เหมือนกันแล้วจะรู้ได้อย่างไรว่าความเสี่ยงที่ประเทศกำลังเผชิญมีอะไรบ้าง

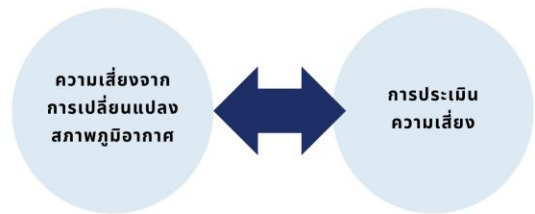
IPCC ได้แสดงแนวคิดด้านการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยงว่าความเสี่ยง เป็นผลมาจากภาวะกดดันจากสภาพภูมิอากาศ และกระบวนการทางสังคม โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเสี่ยง 3 มิติ คือ 1. ภัยคุกคาม 2. การเปิดรับความเสี่ยง และ 3. ความเปราะบาง

ทั้งนี้ เครื่องมือสำคัญที่จะช่วยให้สามารถพิจารณาความเสี่ยงได้อย่างรอบด้าน นำไปสู่การวางแผนเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และออกแบบวิธีการปรับตัวที่เข้ากับบริบทของพื้นที่ รวมถึงช่วยลดความเสี่ยงจากสภาพภูมิอากาศได้นั้นก็คือ “การประเมินความเสี่ยง”

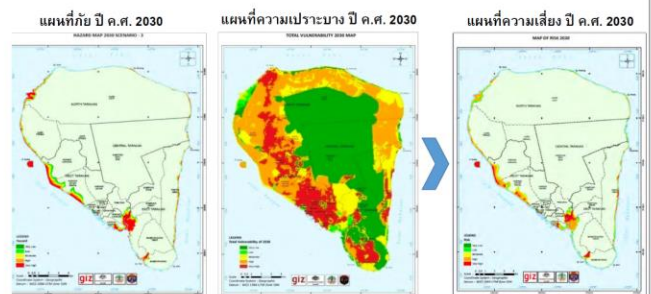
การประเมินความเสี่ยง...

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

วิธีการโดยทั่วไปที่ใช้ในการประเมินความเสี่ยง ได้แก่ การจัดทำ “แผนที่เสี่ยงภัย (Risk Map)” โดยใช้ข้อมูลจากระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ประกอบด้วย แผนที่ภัย (Hazard Map) ที่แสดงพื้นที่การเกิดภัยประเภทต่างๆ และแผนที่ความล่อแหลม (Exposure Map) ซึ่งบ่งบอกแนวโน้มการเผชิญความเสี่ยง ในรูปแบบที่ตั้ง คุณลักษณะ และจำนวนมูลค่าของทรัพย์สินที่มีความสำคัญในพื้นที่ เช่น จำนวนอาคาร โรงงาน พื้นที่เกษตร และโครงสร้างพื้นฐานที่มีความล่อแหลมต่อภัย และแผนที่ความเปราะบาง (Vulnerability Map) ที่กล่าวถึงปัจจัยหรือสถานะใดๆ ที่ทำให้ชุมชนหรือสังคมมีความสามารถในการป้องกันตนเอง และสามารถรับมือกับภัยพิบัติ หรือ สามารถฟื้นฟูได้อย่างรวดเร็วจากความเสียหายจากภัย ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอยู่ในสังคมหรือชุมชนมานานก่อนเกิดภัย และอาจเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความรุนแรงของภัยที่เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การประเมินความเสี่ยงยังสามารถดำเนินการได้ในรูปแบบตัวชี้วัด (Indicator-based Approaches) ซึ่งเป็นการกำหนดดัชนีชี้วัดเพื่อให้เห็นถึงสภาพความเปราะบางและแนวโน้มการเกิดความเสียหายอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เช่น ดัชนีความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศในภาคการท่องเที่ยว (Climate Vulnerability Index for Tourism: CVIT) โดยวิเคราะห์ข้อมูลความเปราะบางที่แตกต่างกันของกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวใน 181 ประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่มีผลต่อภาคการท่องเที่ยว

วิธีการทำแผนที่โดยใช้ข้อมูลจากระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS-mapping based approach)

ที่มา: Indonesian Ministry of Environment, 2012

ทางรอดคือ... “การปรับตัว (ADAPTATION)” จนสามารถสร้างภูมิคุ้มกัน (RESILIENCE)

“ธรรมชาติไม่ได้เป็นฝ่ายคัดเลือกสิ่งมีชีวิตที่แข็งแกร่งที่สุด มีเพียงสิ่งมีชีวิตที่ปรับตัวได้ดีที่สุดกับสภาพแวดล้อมในแต่ละพื้นที่และในแต่ละช่วงเวลา จึงจะสามารถมีชีวิตอยู่รอดสืบต่อไป”

แนวคิดการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Adaptation) โดย IPCC ได้ให้นิยามว่าเป็น “ การปรับเปลี่ยนในระบบธรรมชาติหรือระบบของมนุษย์เพื่อตอบสนองต่อสิ่งรบกวนทางภูมิอากาศที่เกิดขึ้นหรือที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงผลกระทบจากสิ่งรบกวนนั้น ซึ่งจะสามารถช่วยลดอันตรายหรือความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น” โดยการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ แบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ (1) การปรับตัวแบบค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Adaptation) และ (2) การปรับตัวแบบเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ (Transformation Adaptation)

อย่างไรก็ดี การเลือกที่จะปรับตัวไปเรื่อยๆ อาจไม่เพียงพอที่จะก้าวทันความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ไปได้ ดังนั้น เพื่อให้มีศักยภาพมากพอในการรับมือกับภัยที่ไม่อาจคาดเดาได้ จึงจำเป็นต้องมีการสร้างภูมิคุ้มกัน (RESILIENCE) ต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ให้เกิดขึ้น โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้นิยาม “การมีภูมิคุ้มกัน” หรือ RESILIENCE ว่าหมายถึง ศักยภาพของระบบทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมในการรับมือกับเหตุการณ์แนวโน้มหรือการรบกวนที่เป็นอันตราย โดยที่ระบบสามารถตอบสนองหรือจัดระเบียบใหม่ และยังคงสามารถรักษาโครงสร้างความเป็นเอกลักษณ์การดำรงหน้าที่ที่จำเป็นและในขณะเดียวกันก็ยังคงศักยภาพในการปรับตัว การเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงได้ (สผ, 2559)

มาดูวิธีการที่จะสามารถ ปรับตัว และการสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

แนวคิดในการปรับตัวและการสร้างภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศอย่างยั่งยืนนั้นเกิดขึ้นได้ในหลายรูปแบบ และแนวคิดที่นิยมนำมาใช้ในปัจจุบัน ประกอบด้วยหลายรูปแบบ ในบทความนี้จะขอนำเสนอด้วยกันใน **4** รูปแบบ

การแก้ปัญหาที่มี
ธรรมชาติเป็นพื้นฐาน
(NATURE-BASED
SOLUTIONS: NBS)

การสร้างภูมิคุ้มกัน
เชิงโครงสร้าง
ด้วยปัจจัยทางกายภาพ

การสร้างภูมิคุ้มกัน
ทางสังคม และสถาบัน

การสร้างภูมิคุ้มกัน
ทางการคลัง

เจาะลึกในวิธีการ...

1.การแก้ปัญหาที่มีธรรมชาติเป็นพื้นฐาน (NATURE-BASED SOLUTIONS: NBS)

ที่มา: BBCnews

โดยมีหลักการสำคัญในการพัฒนาและการก่อสร้างเมือง 6 ประการ ได้แก่ การซึมลงดิน (Infiltration) การกักน้ำ (retention) การเก็บน้ำ (storage) การบำบัดน้ำ (purification) การใช้ประโยชน์ของน้ำ (utilization) และการระบายน้ำ (drainage) เพื่อลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสิ่งแวดล้อม

เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันโดยอาศัยระบบนิเวศ ถือเป็นการดำเนินการปกป้อง และบริหารจัดการอย่างยั่งยืน เพื่อฟื้นฟูธรรมชาติ ระบบนิเวศ หรือความหลากหลายทางชีวภาพที่เปลี่ยนไป โดยจัดการกับความท้าทายทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดการปรับตัว นำไปสู่การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่มนุษย์ไปพร้อม ๆ กัน โดยแนวคิดนี้เป็นการนำแนวคิดและระบบกลไกทางธรรมชาติมาเป็นเครื่องมือในการสนับสนุน หรือเป็นต้นแบบในการดำเนินงาน ส่งเสริมให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป สร้างความยืดหยุ่นและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าบนความยั่งยืนของต้นทุนทางธรรมชาติ

ความหลากหลายของแนวทางการใช้ธรรมชาติเป็นฐาน ที่มา GFDRR

และหนึ่งในเมืองสำคัญที่เป็นโครงการนำร่อง คือ หูอั่น (Wuhan) ที่ตั้งอยู่ตอนกลางของประเทศจีน ซึ่งเมืองหูอั่นเดิมประสบปัญหาน้ำท่วมซึ่งเป็นระยะเวลานาน โดยมีสาเหตุหลักมาจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ราบลุ่มและการกระจายของน้ำฝนไม่สม่ำเสมอทั่วทุกพื้นที่ รวมถึงการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็วทำให้สถานการณ์น้ำท่วมขังในเมืองรุนแรงขึ้น ต่อมาหูอั่น ได้มีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โดยใช้ทั้งแนวทางการแก้ปัญหาด้วยสิ่งก่อสร้าง (Grey Solutions) ควบคู่ไปกับแนวทางธรรมชาติ (Nature-based Solutions) ซึ่งได้แก่การปลูกหญ้าแฝก ระบบกักเก็บ น้ำด้วยพืชพรรณ (Bio-retention Facilities) ทางเท้าที่ปูด้วยแอสฟัลต์ที่น้ำซึมผ่านได้ รางซึมน้ำแบบตื้น (Infiltration Trenches) และเพิ่มพื้นที่กักเก็บน้ำฝน โดยผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน คือ ไม่เกิดเหตุการณ์น้ำท่วมขังในเมืองที่รุนแรงเหมือนช่วงเวลาก่อนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โครงการเมืองฟองน้ำในหูอั่นจึงถือว่าประสบความสำเร็จอย่างมากในการแก้ปัญหาน้ำท่วมขัง และทำให้เห็นถึงศักยภาพของการแก้ปัญหาด้วยวิธีที่อยู่บนพื้นฐานธรรมชาติ

กรณีศึกษาประเทศจีน

การพัฒนาแนวคิดการสร้างเมืองฟองน้ำ (SPONGE CITY)

ในสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อแก้ปัญหาน้ำท่วมในเมือง โดยใช้แนวคิด Nature-based Solutions ให้เมืองเป็นพื้นที่รับน้ำ ด้วยการปรับเปลี่ยนพื้นที่คอนกรีตเดิม ให้มีลักษณะใกล้เคียงธรรมชาติ ที่สามารถดูดซับและกักเก็บน้ำไว้ได้ โดยแนวคิดนี้ได้รับการพัฒนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2556 เพื่อจัดการกับปัญหาน้ำท่วมในเขตเมืองของประเทศจีน รวมถึงเป็นการพัฒนารูปแบบของการอยู่ร่วมกันของผู้นคน น้ำ และเมืองอย่างยั่งยืน

ประเทศไทยกับแนวคิด NATURE-BASED SOLUTIONS

ภาพมุมสูงสวนป่าเบญจกิติ ที่มา ARSOMSILP

ประเทศไทยได้มีการนำแนวคิด NATURE-BASED SOLUTIONS มาบริหารจัดการพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองบ้างแล้ว เช่นกัน เช่น การออกแบบสวนป่าเบญจกิติที่อ้างอิงภูมิศาสตร์ดั้งเดิมของกรุงเทพมหานคร ซึ่งเดิมเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ โดยพื้นที่สวนแห่งนี้จะทำหน้าที่เป็นฟองน้ำ (SPONGE) เพื่อซึมซับน้ำที่ร่อยละยลงสู่แม่น้ำเจ้าพระยา เป็นการลดความเสี่ยงที่จะเกิดน้ำท่วมขังในพื้นที่เมือง นอกจากนี้ ยังมีพื้นที่ชุ่มน้ำแบบป่าชายเลนแบบพื้นที่ชุ่มน้ำและแบบบึงน้ำจืด ที่ปลูกผสมผสานกันเพื่อช่วยบำบัดและเพิ่มออกซิเจนให้น้ำที่ถูกกักเก็บไว้อีกด้วย

2. การสร้างภูมิคุ้มกันเชิงโครงสร้างด้วยปัจจัยทางกายภาพ

เป็นการบูรณาการแนวคิดในการสร้างภูมิคุ้มกันในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศไว้ในแนวคิดการออกแบบระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การออกแบบถนนที่มีระบบระบายน้ำ รวมไปถึงโครงสร้างพื้นฐานที่มีคุณสมบัติในเชิงป้องกัน อาทิ เขื่อนป้องกันน้ำท่วม

รถไฟลอยน้ำ เขื่อนป่าสักชลสิทธิ์ ที่มา THE CLOUD

ทั้งนี้ ปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันและรับมือกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศนั้น ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขในการประยุกต์ใช้งานอย่างเหมาะสม ความสามารถในการบริหารงาน การควบคุมวางแผน การกำหนดมาตรฐาน รวมถึงความพร้อมของเงินทุนด้วย นอกจากนี้ แนวทางจัดการด้านการใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างเหมาะสม (LAND USE MANAGEMENT PROCESSES) โดยใช้นโยบายการพัฒนาเมืองที่สอดคล้องกับระดับความเสี่ยงด้านภัยพิบัติ เป็นเครื่องมือในการเพิ่มภูมิคุ้มกันทางกายภาพได้

3. การสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมและสถาบัน

กลุ่มเปราะบางในสังคมเป็นกลุ่มที่มีโอกาสที่จะได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศได้มากกว่าคนกลุ่มอื่นๆ รวมถึงศักยภาพในการฟื้นตัวหลังเกิดภัยด้วยเช่นกัน ดังนั้น กลุ่มเปราะบางในพื้นที่ต่างๆ จึงกลายเป็นประชาชนกลุ่มเป้าหมายในการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยแนวทางการสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้เกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมนั้น จำเป็นต้องวางระบบการคุ้มครองทางสังคมอย่างยืดหยุ่นควบคู่ไปกับการประยุกต์เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดทักษะในการปรับตัวอย่างเหมาะสมต่อสภาพพื้นที่และสังคมแนวคิดที่นำมาปรับใช้กันอย่างแพร่หลายคือ การจัดการความเสี่ยงจากภัยพิบัติโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (COMMUNITY BASED DISASTER RISK MANAGEMENT : CBDRM) เป็นการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินความเสี่ยงไปจนถึงการวางแผนเพื่อรับมือภัยพิบัติร่วมกัน โดยบุคคลภายนอกมีบทบาทเพียงสนับสนุนกระบวนการเท่านั้น นอกจากนี้ การสนับสนุนกลุ่มสินเชื่อขนาดเล็ก (MICROFINANCE) ให้แก่กลุ่มเปราะบางที่ไม่สามารถเข้าถึงสินเชื่อของสถาบันทางการเงินได้ เพื่อให้สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในการรับมือกับความเสี่ยงด้านภัยพิบัติจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

CBDRM..สง.ปภ.จ.ชุมพร ที่มา CBDRM OF DOPM THAILAND

4. การสร้างภูมิคุ้มกันทางการคลัง

การจัดการความเสี่ยงทางการคลังถือเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยลดผลกระทบของภัยพิบัติจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่อาจเกิดขึ้นกับความมั่นคงทางการเงินได้ เนื่องจากหากงบประมาณในการบริหารจัดการภัยพิบัติไม่เพียงพอ จะมีความเสี่ยงที่รัฐบาลจะก่อหนี้สาธารณะเพิ่มขึ้นเพื่อนำงบประมาณมาใช้ในการเยียวยาประเทศจนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางการเงินในระยะยาว การประเมินความเสี่ยงทางการเงิน ต้องทำการกำหนดขอบข่ายการดำเนินงานด้านการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศให้ชัดเจน ทำนายเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้น รวมถึงแนวทางการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ การประเมินความเสี่ยงทางการเงินที่ดีทำให้สามารถบริหารจัดการหนี้สาธารณะ และรู้เท่าทันภาระรายจ่ายที่อาจเกิดขึ้นเมื่อเกิดภัยพิบัติ พร้อมสามารถจัดหาแหล่งเงินสำรองเพื่อใช้ในการฟื้นฟูภาวะหลังเกิดภัยได้อย่างมีประสิทธิภาพรวมถึงงบประมาณในการจัดการกับความเสียหายที่เกิดจากการสูญเสียปัจจัยในการผลิตด้วย

บทสรุป

จะเห็นว่า นับจากยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมที่มนุษย์ได้ปลดปล่อยมลพิษอย่างไร้การคำนึงถึงผลกระทบเรื่อยมาก็ได้นำพาการเสียสมดุลครั้งใหญ่จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศซึ่งส่งผลกระทบอย่างสุดโต่งในทุกภูมิภาคทั่วโลก ก่อให้เกิดความสูญเสียและความเสียหายในวงกว้างต่อทั้งธรรมชาติและผู้คน ในทศวรรษนี้ความสำคัญจึงตกอยู่ที่การดำเนินการอย่างเร่งด่วนเพื่อรับมือกับผลกระทบจากภาวะโลกรวนและภัยธรรมชาติที่เพิ่มขึ้น เช่น ภัยแล้ง น้ำท่วม และประเทศไทยก็ต้องเร่งสร้างความตระหนักรู้ เตรียมปรับตัวและรับมือในระดับต่างๆ โดยเฉพาะในระดับชุมชน โดยใช้แนวคิดเรื่องของ RESILIENCE เป็นแนวคิดหลักที่สำคัญที่จะนำไปสู่การลดความเสี่ยงจากภัยพิบัติในรูปแบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามการปรับตัวที่นำเสนอข้างต้นในบทความนี้ ก็เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่จะช่วยลดผลกระทบที่เกิดขึ้น แต่ไม่อาจสามารถแก้ปัญหาที่สะสมมานานปีได้อย่างหมดจด หากแต่สิ่งสำคัญแท้จริงก็คือ “การหยุดยั้งวัฏจักรการเผาผลาญทรัพยากรธรรมชาติอย่างเกินขอบเขตและการฟื้นฟู” ทางเลือกเหล่านี้จึงจำเป็นต้องถูกฝังลึกลงไปในการพัฒนาขีดความสามารถในการปรับตัวต่อสภาพภูมิอากาศ ในรูปแบบนวัตกรรมที่แก้ปัญหาที่พัฒนาอย่างยิ่งขึ้นไป จนสามารถก้าวทันกับปัญหาโลกเดือดและพลิกนำความสมดุลกลับมาสู่โลกได้อีกครั้ง อีกทั้งยังต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน ที่จะร่วมสร้างทางเลือกของการพัฒนาที่ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง นำไปสู่ก้าวต่อไปที่ยั่งยืน

“การเลือกสิ่งที่จะทำในอีกไม่กี่ปีข้างหน้าจะมีบทบาทสำคัญในการตัดสินใจอนาคตคนรุ่นต่อไป”

กรณีศึกษาในพื้นที่ที่มีความขัดแย้ง สำหรับแผนแม่บทเชิงพื้นที่

บทเรียนจากการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา พบว่า การพัฒนาในพื้นที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ตามที่ได้วางแผนเอาไว้ ถึงแม้ว่าจะผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชนและชุมชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในมาตรา 57 และ 58 แล้วก็ตาม แต่เมื่อถึงเวลาที่ต้องลงไปดำเนินการพัฒนาในพื้นที่ กลับไม่เป็นที่ยอมรับจากชาวบ้าน มีการประท้วงเกิดขึ้น ส่งผลให้โครงการต้องหยุดชะงักลง

สาเหตุสำคัญของปัญหา คือ ขาดการวิเคราะห์และประเมินผลกระทบอย่างรอบด้าน ขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียจากทุกกลุ่มตั้งแต่เริ่มต้น รวมถึงขาดมาตรการในการป้องกันหรือลดผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาตามที่ได้วางแผนไว้ ทำให้ไม่เป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนานั้น

ทางออกในการแก้ไขปัญหาที่ตรงจุด เพื่อลดปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่ คือ การใช้เครื่องมือที่เรียกว่า “การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (STRATEGIC ENVIRONMENTAL ASSESSMENT: SEA)” ก่อนการทำการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (ENVIRONMENTAL IMPACT ASSESSMENT: EIA)”

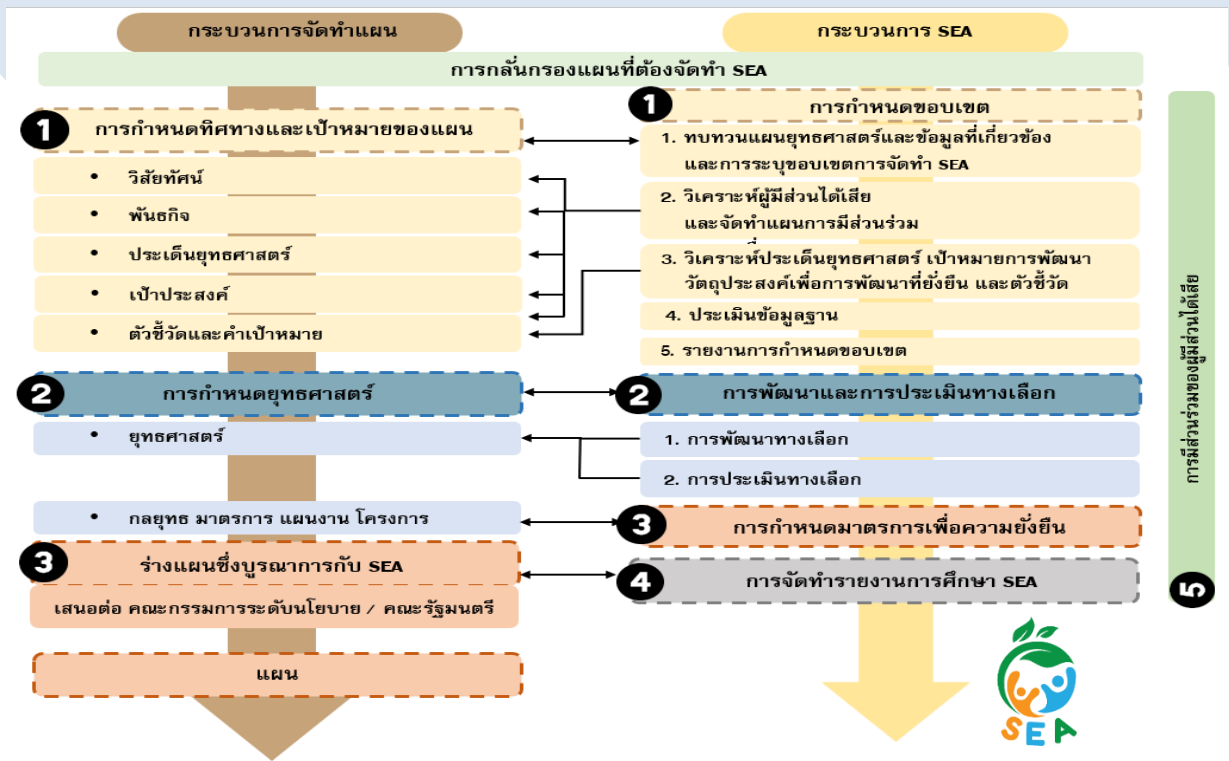
การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) คือ กระบวนการที่ใช้ในการสนับสนุนการตัดสินใจอย่างเป็นระบบเพื่อใช้เป็นกรอบในการวางแผนหรือแผนงาน ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในทุกขั้นตอน โดยต้องคำนึงถึงปัจจัยและผลกระทบในทุกมิติทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสมดุล และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) คือ กระบวนการศึกษาและประเมินผลที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการหรือกิจการหรือการดำเนินการใดของรัฐหรือที่รัฐจะอนุญาตให้มีการดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพ อนามัย คุณภาพชีวิต หรือส่วนได้เสียอื่นใด ของประชาชนหรือชุมชน ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยผ่านกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อกำหนดมาตรการป้องกันแก้ไขผลกระทบดังกล่าว ผลการศึกษา เรียกว่า รายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

เครื่องมือ SEA กับ EIA มีความแตกต่างกันอย่างไร?

เครื่องมือทั้งสองเป็นเครื่องมือที่ถูกนำไปใช้ในระดับที่แตกต่างกัน โดย SEA ถูกใช้作为เครื่องมือสำหรับการจัดทำแผนการพัฒนาในระดับนโยบาย แผน หรือแผนงาน ซึ่งจัดทำพร้อมกันไปกับการจัดทำแผนการพัฒนาใดๆ ที่ถูกกำหนดไว้ใน ร่างระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ พ.ศ. ในขณะที่ EIA เป็นเครื่องมือที่ใช้ประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมในระดับโครงการ ซึ่งจะดำเนินการหลังจากที่มีแผนการพัฒนาในพื้นที่แล้ว ทั้งนี้ SEA จึงเป็นเครื่องมือที่ถูกใช้เพื่อช่วยเสริมและแก้ไขข้อจำกัดของ EIA ที่ไม่สามารถใช้ในการวางแผนการพัฒนาในระดับภาพรวมได้ อีกทั้งทำให้โครงการต่าง ๆ ภายใต้แผนการพัฒนาเกิดการบูรณาการด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล สู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

การจัดทำแผนด้วย SEA ที่มีประสิทธิภาพ ต้องดำเนินการไปพร้อมกันกับการจัดทำแผนแม่บทหรือแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยควรเริ่มตั้งแต่กระบวนการจัดทำแผน และมีการบูรณาการผลของ SEA ไว้ตลอดทุกขั้นตอน ตั้งแต่ (1) การกำหนดขอบเขต เพื่อวิเคราะห์ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าหมายการพัฒนา วัตถุประสงค์การพัฒนาที่ยั่งยืน และตัวชี้วัด รวมทั้งการจัดทำแผนการสื่อสารและการมีส่วนร่วม (2) การพัฒนาและการประเมินทางเลือก เพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสม (3) การกำหนดมาตรการเพื่อความยั่งยืน ทั้งการส่งเสริม หลีกเลี่ยง และการลด/บรรเทาผลกระทบจากทางเลือกที่เหมาะสม และ (4) การจัดทำรายงานการศึกษา SEA โดยผลจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกขั้นตอน ซึ่งจะส่งผลจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียทุกขั้นตอนถูกนำมาวิเคราะห์และใช้ประกอบในการวางแผนอย่างมีประสิทธิภาพตามที่แสดง ในรูปที่ 1

รูปที่ 1 ความเชื่อมโยงของกระบวนการจัดทำแผนกับกระบวนการ SEA

การจัดทำ SEA ในประเทศไทย มุ่งเน้นกับแผนพัฒนาระดับมหภาคหรือแผนแม่บทที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาของแผนหรือแผนงานในระดับรองลงไป มีความเชื่อมโยงกับการพิจารณาตัดสินใจดำเนินงานในระยะยาว เป็นกรอบงานที่ครบถ้วนทุกมิติ และมีการบูรณาการมากกว่าการพัฒนาในระดับโครงการ การประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (SEA) จึงแตกต่างจากการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) ที่เป็นการวิเคราะห์ในโครงการ เพื่อให้สามารถดำเนินการตามแนวทางพัฒนาที่ได้ออกไว้แล้วให้ถูกต้องเหมาะสม ซึ่งในหลายโครงการ หากไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชนในพื้นที่ จะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จในการจัดทำ EIA ได้

ดังนั้นจากหลักการ SEA ที่ได้กล่าวในข้างต้น แสดงให้เห็นแล้วว่าควรมีการจัดทำ SEA ก่อนดำเนินการพัฒนาพื้นที่ใดๆ เพื่อให้ในกระบวนการวางแผนมีการวิเคราะห์และประเมินผลกระทบอย่างรอบด้าน รวมถึงเปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่อย่างครอบคลุม นำไปสู่การรับฟังปัญหาต่างๆ และสามารถหาทางเลือกที่ได้รับการยอมรับจากทุกภาคส่วน “และในบทความนี้จะขอเสนอกรณีศึกษาของพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นตัวอย่างหนึ่งของการดำเนินการวางแผนพัฒนาที่มีการประเมินผลกระทบอย่างรอบด้าน อันเป็นผลให้ขาดการยอมรับจากชาวบ้าน จนเกิดการประท้วงขึ้นในพื้นที่ อีกทั้งได้นำเสนอถึงวิธีการนำ SEA มาเป็นเครื่องมือในการบรรเทาหรือลดผลกระทบในพื้นที่หลังจากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว”

กรณีศึกษาการจัดทำ SEA ในพื้นที่เกิดความขัดแย้ง

จากการที่เครือข่ายจะนะรักษ์ถิ่น ชาวบ้านในพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา คัดค้านการจัดตั้งเมืองต้นแบบอุตสาหกรรมก้าวหน้าแห่งอนาคตในพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา นำมาซึ่งการประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาล โดยมีข้อเรียกร้องให้รัฐบาลต้องจัดทำ SEA สดข. จึงได้รับมอบหมายจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 14 ธันวาคม 2564 ให้มีการจัดทำ SEA ในกรณีการพัฒนาในพื้นที่อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งต่อแผนการพัฒนา มาตั้งแต่ปี 2560 โดยเป็นความขัดแย้งระหว่างประชาชนบางส่วนที่อาศัยอยู่ก่อนและไม่เห็นด้วยกับการมีโครงการ กับภาครัฐและผู้ประกอบการที่จะเข้ามาพัฒนาโครงการต่าง ๆ ในพื้นที่ ดังนั้นการจัดทำ SEA หลังจากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว จึงเป็นประเด็นท้าทายอย่างมากที่จะทำให้เกิดการยอมรับผลการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่

ดังนั้น สดข. จึงได้มีการจัดประชุมเพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้แทนกลุ่ม 4 กลุ่มที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ประกอบด้วย กลุ่มผู้สนับสนุนให้ดำเนินโครงการ กลุ่มผู้ห่วงใยจะนะ กลุ่มผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ และกลุ่มผู้แทนมหาวิทยาลัย สถาบันวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น

ซึ่งได้ข้อสรุปว่า การจัดทำ SEA ไม่สามารถทำในระดับอำเภอ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความขัดแย้งได้ แต่จะต้องทำในขอบเขตที่กว้างกว่าซึ่งเป็นระดับจังหวัด โดยควรจัดทำเป็นแผนแม่บทเชิงพื้นที่ของ 2 จังหวัด คือ จังหวัดสงขลา และปัตตานี (รูปที่ 2) เพื่อให้มั่นใจว่าทิศทาง และเป้าหมายของแผน รวมทั้งยุทธศาสตร์หรือแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ ในแผนแม่บทเชิงพื้นที่ที่จัดทำขึ้น ได้มีการพิจารณาอย่างรอบด้าน เชื่อมโยงการพัฒนาส่วนกลางและในพื้นที่ คำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ และผ่านการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องแล้ว ซึ่งเป็นที่มาของการจ้างมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ม.อ.) เป็นที่ปรึกษาโครงการการจัดทำ SEA สำหรับแผนแม่บทการพัฒนาเชิงพื้นที่จังหวัดสงขลาและปัตตานี

รูปที่ 2 ขอบเขตพื้นที่ศึกษา

กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำ SEA สำหรับแผนแม่บทเชิงพื้นที่ของจังหวัดสงขลาและปัตตานี

แผนการดำเนินงานจัดทำ SEA สำหรับแผนแม่บทเชิงพื้นที่ของจังหวัดสงขลาและปัตตานี จึงให้ความสำคัญอย่างมากกับการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสมและรอบด้าน ตลอดกระบวนการ โดยเฉพาะการจัดทำแผนการสื่อสารและการมีส่วนร่วม ตามแนวทางการประเมินสิ่งแวดล้อมระดับยุทธศาสตร์ (สศช., 2564) ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. การระบุผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งต้องครอบคลุมผู้แทนจากทุกภาคส่วนสำคัญที่ได้รับผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบจากการดำเนินการ และมีบทบาทในการจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาเชิงพื้นที่
2. การจัดลำดับความสำคัญของผู้มีส่วนได้เสีย โดยพิจารณาระดับความสำคัญ ทั้งในมิติอิทธิพลต่อความสำเร็จ (INFLUENCE) และความล้มเหลวของการขับเคลื่อนแผน และมีผลประโยชน์ (INTEREST) ที่มีทั้งผู้ที่จะได้รับประโยชน์ และเสียประโยชน์จากการขับเคลื่อนแผน
3. การวิเคราะห์บทบาทความเกี่ยวข้องของผู้มีส่วนได้เสีย ตามบทบาทหน้าที่ ความสอดคล้อง และบริบทการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ SEA และแผน

4. การจัดทำแผนการสื่อสารและการมีส่วนร่วม โดยพิจารณาออกแบบจากระดับความสำคัญของผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การส่งเสริมและสนับสนุนทรัพยากรต่างๆ ที่เอื้อต่อการขับเคลื่อนแผน การบริหารจัดการอย่างใกล้ชิดและสม่ำเสมอ การติดตามและสื่อสาร สร้างความเข้าใจอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ต้องมีการสื่อสารข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งแผนการสื่อสารและการมีส่วนร่วม จะกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่างๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ในแต่ละช่วงเวลาของการจัดทำแผนด้วย SEA เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียได้แสดงความคิดเห็นอย่างเหมาะสม ตลอดกระบวนการ

การดำเนินงาน วิธีการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของ โครงการจัดทำ SEA

สำหรับแผนแม่บทเชิงพื้นที่ของจังหวัดสงขลาและปัตตานี ได้ออกแบบขั้นตอนอย่างรอบคอบโดยเริ่มจากขั้นตอนแรก คือ ทำการวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่มีบทบาทในการให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการดำเนินงาน นำไปสู่การวางแผนและเตรียมความพร้อมโดยลงพื้นที่พบผู้มีส่วนได้เสียเพื่อสื่อสารและทำความเข้าใจโครงการ และขั้นตอนต่อมาเป็นการเข้าพบกับเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานระดับจังหวัด และอำเภอ

รวมทั้งผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ เพื่อหารือในประเด็นปัญหาสำคัญๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา เป็นต้น ควบคู่ไปกับการจัดทำสื่อ สำหรับการสื่อสารและการมีส่วนร่วมอย่างเหมาะสม ดังแสดงในรูปที่ 3

รูปที่ 3 การดำเนินงานและวิธีการสื่อสารและการมีส่วนร่วม
โครงการจัดทำ SEA สำหรับแผนแม่บทการพัฒนาเชิงพื้นที่
ของจังหวัดสงขลาและปัตตานี

การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียได้กำหนดไว้ทั้งที่เป็นกิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและกิจกรรมสนับสนุนการสื่อสารและการมีส่วนร่วม โดยการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการเพื่อรับฟังความคิดเห็น จำนวน 8 ครั้ง ตลอดกระบวนการจัดทำแผน และกิจกรรมสนับสนุนในการหารือและชี้แจงต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อหารือในประเด็นสำคัญต่างๆ และการประชุมเตรียมความพร้อมก่อนการรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการ ในลักษณะการสานเสวนา “เวทีนิวด” เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันกับผู้มีส่วนได้เสีย ซึ่งจะเป็นการลดความไม่เข้าใจ สร้างความปรารถนาดีต่อกัน และลดการเผชิญหน้าโดยตรงในการรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการต่อไป ดังแสดงในรูปที่ 4

กิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ (การประชุมระดมความคิดเห็น)

กิจกรรมสนับสนุน - เวทีนิวด (การเตรียมความพร้อมก่อนการประชุม)

รูปที่ 4 กิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการและกิจกรรมสนับสนุน

ผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานในช่วง 9 เดือน (มกราคม-กันยายน 2566) ที่ผ่านมามีการจัดประชุมระดมความคิดเห็นอย่างเป็นทางการไปแล้ว 14 เวที มีผู้เข้าร่วมกว่า 1,400 คน และระดมความคิดเห็นอย่างไม่เป็นทางการ อีก 7 เวที มีผู้เข้าร่วมกว่า 530 คน เพื่อรับฟังข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของพื้นที่ วิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ เป้าหมายการพัฒนาประเด็นยุทธศาสตร์ รวมทั้งการวิเคราะห์และจัดทำร่างแผนการสื่อสารและการมีส่วนร่วม

ทั้งนี้ยังคงมีปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ มากมาย ทั้งในเรื่องความไม่เชื่อถือของข้อมูลทุติยภูมิที่เผยแพร่อยู่แล้ว การขาดข้อมูลที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ รวมทั้งยังมีกลุ่มประท้วงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีการเรียกร้องให้ที่ปรึกษาลงพื้นที่ในการจัดเก็บข้อมูลปฐมภูมิ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ เป็นต้น ดังนั้น การจัดทำ SEA ในพื้นที่ที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้ว ยังคงเป็นประเด็นท้าทายที่ต้องดำเนินการให้มีความรอบคอบ และต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เป็นผู้มีส่วนได้เสียอย่างแท้จริง เข้ามาร่วมออกแบบกระบวนการวางแผนพัฒนาจังหวัดตั้งแต่เริ่มต้น ซึ่งคงต้องใช้เวลาดำเนินงานค่อนข้างมาก โดย สศช. วางแผนกรอบระยะเวลาของโครงการไว้ 18 เดือนที่จะบรรลุผลสำเร็จ ปัจจุบันโครงการดำเนินงานเพียงครึ่งทางเท่านั้น คงต้องรอผลการดำเนินงานในระยะต่อไป ทั้งนี้ สศช. จะนำมาเสนอให้ผู้อ่านรับทราบความก้าวหน้าในฉบับต่อไป

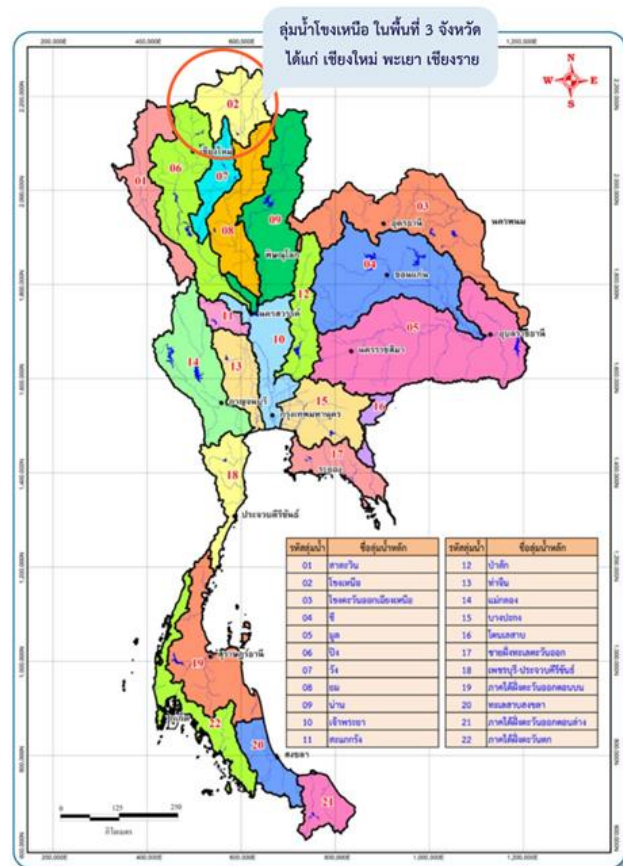
การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำในระดับพื้นที่ กรณีศึกษาการบริหารจัดการน้ำ ในลุ่มน้ำโขงเหนือ

น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ

สำหรับใช้ในการอุปโภคบริโภค ขับเคลื่อนภาคการเกษตร อุตสาหกรรม และภาคบริการ ในอดีตที่ผ่านมาประเทศไทย มีการบริหารจัดการน้ำ โดยเน้นไปที่การจัดหาน้ำต้นทุนเพื่อให้เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค และการใช้ในกิจกรรมทาง เศรษฐกิจเป็นหลัก ต่อมาในปี พ.ศ. 2561 รูปแบบการบริหาร จัดการน้ำของประเทศได้มีการเปลี่ยนแปลงไป จากการ ประกาศใช้พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งให้ ความสำคัญกับการบริหารจัดการน้ำในเชิง "ลุ่มน้ำ" แทนการ จัดหาน้ำต้นทุน อีกทั้งได้กำหนดการจัดตั้งกลไกที่สำคัญในการ บริหารจัดการน้ำทั้งในระดับประเทศและในระดับพื้นที่ คือ การจัดตั้งคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ และ คณะกรรมการลุ่มน้ำ ให้เกิดความเชื่อมโยงกันทั้งจากบนลงล่าง และจากล่างขึ้นบน

ในการนี้ สศช. ในฐานะหน่วยงานวางแผนการพัฒนา ประเทศและเป็นกรรมการในคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (กนช.) ที่ต้องให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่เป็นประโยชน์ จึง เล็งเห็นถึงความสำคัญของการลงพื้นที่เพื่อศึกษาหลักการบริหาร จัดการน้ำในระดับพื้นที่ลุ่มน้ำ จึงได้กำหนดการลงพื้นที่ ระหว่าง วันที่ 14-15 มิถุนายน 2566 ณ จังหวัดเชียงราย

การลงพื้นที่จังหวัดเชียงรายครั้งนี้มีโอกาสดำเนินการรับฟังข้อมูล เกี่ยวกับการบริหารจัดการน้ำทั้งระดับนโยบายและระดับชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำให้มีความสมดุลตั้งแต่ ต้นน้ำถึงปลายน้ำ ลดความเสี่ยงต่อการเผชิญภัยแล้งและอุทกภัย ที่เกิดอย่างต่อเนื่องและป้องกันผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลง ระดับน้ำโขงจากการระบายน้ำจากเขื่อนในประเทศจีน และ ประเทศเพื่อนบ้านอื่น ๆ โดยมีสาระสำคัญและข้อค้นพบ จากการลงพื้นที่ ดังนี้

แผนที่แสดงลุ่มน้ำหลัก 22 ลุ่มน้ำของประเทศไทย ที่มา : สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติ (สทนช.)

❖ ความสำคัญของลุ่มน้ำโขงเหนือ

ลุ่มน้ำโขงเหนือ เป็นส่วนหนึ่งของลุ่มแม่น้ำโขงที่มีความสำคัญระดับนานาชาติ เป็นแหล่งทรัพยากรน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค การเกษตร อุตสาหกรรมและการประมงแก่ประชาชนทั้ง 6 ประเทศที่แม่น้ำโขงไหลผ่าน ได้แก่ จีน สปป.ลาว เมียนมา ไทย กัมพูชา และเวียดนาม นอกจากนี้จะเป็นแหล่งทรัพยากรน้ำและเส้นทางคมนาคมที่สำคัญแล้ว แม่น้ำโขงยังมีความสำคัญในฐานะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในอนุภูมิภาคลุ่มแม่น้ำโขง ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมอีกด้วย

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มน้ำโขงเหนือ

สภาพทั่วไปของกลุ่มน้ำโขงเหนือ ครอบคลุมพื้นที่ 17,435.28 ตร.กม. รวมลุ่มน้ำสาขา 17 ลุ่มน้ำสาขา ในพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ เชียงใหม่ พะเยา เชียงราย มีลำน้ำสำคัญ คือ แม่น้ำกก แม่น้ำอิง แม่น้ำลาว และแม่น้ำฝาง ความยาวของลำน้ำประมาณ 300 กม. โดยพื้นที่ดังกล่าวได้รับผลกระทบจากการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ เช่น เขื่อนในลุ่มน้ำโขงตอนบน ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศ และชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในลุ่มน้ำโขงตอนล่างอย่างมาก ทำให้เกิดการรวมตัวของภาคประชาชนเพื่อเข้ามาสืบบทบาทในการรักษาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะการอนุรักษ์แม่น้ำโขง ซึ่งเป็นกรณีศึกษาขององค์กรผู้ใช้น้ำที่เข้มแข็ง ที่เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำไปสู่การปฏิบัติ สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของกลุ่มน้ำโขงเหนือ ล้อมรอบด้วยเทือกเขา มีระดับความสูงระหว่าง 300 - 1,550 เมตร เทียบกับระดับน้ำทะเลปานกลาง ความต้องการใช้น้ำในพื้นที่ พบว่า มีปริมาณความต้องการใช้น้ำทั้งสิ้น 2,218.25 ล้าน ลบ.ม. แบ่งเป็นด้านเกษตรกรรม 2,083.13 ล้าน ลบ.ม. ด้านอุปโภคบริโภคและการท่องเที่ยว 117.58 ล้าน ลบ.ม. และด้านอุตสาหกรรม 17.54 ล้าน ลบ.ม. โดยมีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ รวม 187 โครงการ คิดเป็นความจุ 396 ล้าน ลบ.ม. และมีพื้นที่รับประโยชน์ 349,153 ไร่ สำหรับสภาพปัญหาในการจัดการของการบริหารลุ่มน้ำ คือ (1) ระบบประปาหมู่บ้านในพื้นที่ชุมชนยังไม่ได้มาตรฐานน้ำประปา ทั้งที่ใช้แหล่งน้ำผิวดิน และน้ำบาดาล (2) การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรพื้นที่นอกเขตชลประทาน โดยมีพื้นที่เสี่ยงภัยแล้ง 16,256.66 ตร.กม. (3) ปัญหาอุทกภัยในลุ่มน้ำโขงเหนือแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ น้ำท่วมฉับพลัน/น้ำป่าไหลหลาก และน้ำหลากเอ่อล้นเข้าท่วมพื้นที่เศรษฐกิจพิเศษ และเทศบาลเมืองเชียงราย โดยมีพื้นที่เสี่ยงอุทกภัย 8,737.75 ตร.กม. (4) การกัดเซาะพังทลายของตลิ่ง (5) คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม (น้ำผิวดิน/น้ำใต้ดิน) และ (6) การบุกรุกพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร

กลไกการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำโขงเหนือ

ดำเนินการโดยคณะกรรมการลุ่มน้ำโขงเหนือ ซึ่งมีผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายเป็นประธานกรรมการ และมีแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี เป็นกรอบทิศทางการพัฒนาด้านทรัพยากรน้ำในเขตลุ่มน้ำ ทั้งนี้ สศช. โดยนางสาวนุชจรี วงษ์สันต์ ที่ปรึกษาด้านนโยบายและแผนงาน พร้อมเจ้าหน้าที่ กทว. ร่วมหารือกับ นายสมหวัง บุญระยอง รองผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงราย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำโขง พบว่า ขณะนี้ทางจังหวัดอยู่ระหว่างทบทวนการจัดทำแผนแม่บทลุ่มน้ำโขงเหนือให้สอดคล้องกับแผนแม่บทการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ 20 ปี (ปรับปรุงช่วงที่ 1 พ.ศ. 2566 – 2580) โดยให้ความสำคัญกับ (1) จัดทำน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภค และพัฒนาน้ำดื่มที่ได้มาตรฐาน มีราคาที่เหมาะสมให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน (2) พัฒนาแหล่งเก็บกักน้ำและระบบส่งน้ำเพื่อจัดหาน้ำในพื้นที่ (3) จัดการน้ำท่วมและอุทกภัยโดยปรับปรุงลำน้ำธรรมชาติจัดระบบป้องกันน้ำท่วมชุมชน และการบรรเทาอุทกภัยในเชิงพื้นที่อย่างเป็นระบบ

และ (4) ป้องกันและลดการเกิดน้ำเสียจากต้นทาง พัฒนาระบบบำบัดน้ำเสีย และรักษาสมดุลของระบบนิเวศ นอกจากนี้ ได้มีการลงพื้นที่เพื่อศึกษาการดำเนินงานในพื้นที่เวียงหนองล่อง ซึ่งเป็นพื้นที่เพื่อการพัฒนาแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ตามนโยบายรัฐบาล เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพในการกักเก็บน้ำได้เพิ่มมากขึ้น สำหรับใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และการเกษตรให้แก่ชุมชนโดยรอบ เนื่องจากสภาพเดิมเป็นพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ปล่อยกร้าง มีวัชพืชจำนวนมาก เกิดปัญหาน้ำท่วมน้ำแล้งบ่อยครั้ง และมีชาวบ้านกลุ่มเลี้ยงควายบางกลุ่มเข้าไปใช้ประโยชน์ ทั้งนี้ สำนักงานทรัพยากรน้ำแห่งชาติเป็นหน่วยงานหลักในการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน ในรูปของคณะทำงานพัฒนา อนุรักษ์ และฟื้นฟูเวียงหนองล่อง เพื่อขับเคลื่อนให้เป็นไปตามแผนหลักการพัฒนาและฟื้นฟู เวียงหนองล่อง ปี 2566-2570 ทั้งนี้ เมื่อดำเนินการแล้วเสร็จ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการน้ำของเวียงหนองล่อง ให้เพิ่มความจุเก็บกักเป็น 24.22 ล้านลูกบาศก์เมตร (ลบ.ม.) จากเดิมที่มีเพียง 6.39 ล้าน ลบ.ม. มีปริมาณน้ำที่ผันเข้าพื้นที่ 35 ล้าน ลบ.ม./ปี พื้นที่รับประโยชน์ 49,792 ไร่ ครัวเรือนรับประโยชน์ 14,531 ครัวเรือน และลดความเสียหายจากพื้นที่น้ำท่วมได้ประมาณ 13,300 ไร่

การมีส่วนร่วมของประชาชน ต่อการบริหารจัดการน้ำ

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

สศช. ได้ลงพื้นที่เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มรักษ์เชียงของ เพื่อศึกษาถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการบริหารจัดการน้ำลุ่มน้ำโขงเหนือ โดยกลุ่มรักษ์เชียงของนั้น เป็นการรวมตัวของภาคประชาชนในพื้นที่ อ.เชียงของ จ.เชียงราย เพื่อขับเคลื่อนประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการอนุรักษ์แม่น้ำโขงภายใต้การนำของนายนิวัฒน์ ร้อยแก้ว (ครูตี) ประธานกลุ่มรักษ์เชียงของ เจ้าของรางวัล Goldman Environmental Prize ประจำปี 2565 โดยกลุ่มรักษ์เชียงของมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการน้ำในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงเหนือผ่านกระบวนการสร้างองค์ความรู้ สื่อสาร แลกเปลี่ยนข้อมูลทางวิชาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคการศึกษา และองค์กรต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในลุ่มน้ำโขงเหนือ โดยก่อตั้ง “โฮงเฮียนแม่น้ำโขง” ในปี 2558 เพื่อเป็นศูนย์ติดตามการเปลี่ยนแปลงเชิงรุกที่เกิดจากการพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ นิเวศ วัฒนธรรมท้องถิ่น และองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ และบุคคลทั่วไปที่สนใจประเด็นแม่น้ำโขง รวมถึงพยายามสร้างคนรุ่นใหม่ให้มีความรู้เกี่ยวกับแม่น้ำ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงที่ดีต่อไป

โดยในช่วงกว่า 25 ปีที่ผ่านมา กลุ่มรักษ์เชียงของได้ขยายความร่วมมือจนเป็นเครือข่ายพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในลุ่มน้ำอิง-โขง และมีส่วนร่วมในการผลักดันประเด็นปัญหาต่าง ๆ ไปสู่การแก้ไขในระดับนโยบาย โดยมีผลงานที่สำคัญ อาทิ การคัดค้านการระเบิดแก่งหินตลอดลำน้ำโขงเพื่อเปิดเส้นทางให้เรือพาณิชย์ขนาดใหญ่แล่นผ่าน จนทำให้คณะรัฐมนตรีลงมติยกเลิกโครงการปรับปรุงร่องน้ำทางเดินเรือในแม่น้ำล้านช้าง-แม่น้ำโขง เนื่องจาก การระเบิดแก่งหินเพื่อขยายร่องน้ำจะกระทบต่อระบบนิเวศในพื้นที่ และอาจส่งผลกระทบต่อเส้นพรมแดนไทย-ลาว กลางแม่น้ำที่อาจจะเปลี่ยนแปลงขอบเขตจากการระเบิดแก่ง หรืออีกหนึ่งตัวอย่าง คือ การจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเมืองเชียงของ ในปี 2556 ตามความต้องการของคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วม (Participatory Strategy Planning) และตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพัฒนาที่เคารพธรรมชาติ เน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ และทุนสังคม ที่มีอยู่เดิมอย่างสมบูรณ์ให้เป็นเมืองท่องเที่ยว เมืองสุขภาวะ หรือ Green city

ข้อค้นพบจากการลงพื้นที่

ข้อเสนอแนะ

1 คณะกรรมการลุ่มน้ำ เป็นหนึ่งในกลไกสำคัญที่มีบทบาทในการขับเคลื่อนการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำให้ดำเนินการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องในระดับพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ

2 การจัดสรรงบประมาณขาดความต่อเนื่อง ส่งผลต่อความสำเร็จในการพัฒนาโครงการต่างๆ

3 พื้นที่เวียงหนองล่อง มีการวางแผนเชิงบูรณาการระดับพื้นที่ร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ ทำให้เห็นภาพรวมของการทำงานว่ามีขั้นตอนการดำเนินงานอย่างไรและหน่วยงานใดควรจะเข้ามารับผิดชอบในแต่ละช่วงเวลา

4 ปัญหาที่พบของกลุ่มน้ำโขงเหนือส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่มีลักษณะข้ามพรมแดน (TRANSBOUNDARY ISSUES) ทำให้ยากต่อการแก้ไขปัญหาในภาพรวม เนื่องจากการบริหารจัดการน้ำในปัจจุบัน ยังเป็นไปในลักษณะการบริหารจัดการแบบปีต่อปี และเป็น การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง

5 การประชาสัมพันธ์หรือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของหน่วยราชการยังสื่อสารไปถึงประชาชนได้ไม่ครบถ้วนหรือมีความคลาดเคลื่อนกับวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของภาครัฐ จนอาจส่งผลกระทบต่อ การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศได้

1 ควรเพิ่มบทบาทคณะกรรมการลุ่มน้ำโขงเหนือ อาทิ การพิจารณา กลั่นกรองแผนงาน/โครงการด้านการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำโขงเหนือ ตามแผนปฏิบัติการด้านทรัพยากรน้ำ ผ่านระบบ Thai Water Plan ให้สามารถแก้ไขปัญหาของพื้นที่ได้ และจัดลำดับความสำคัญของแผนงานโครงการที่หน่วยงานเสนอ ประกอบการพิจารณาของคณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ ได้อย่างมีประสิทธิภาพและความคุ้มค่าของการลงทุน

2 ควรมีการจัดสรรงบประมาณให้ต่อเนื่อง อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาโครงการให้แล้วเสร็จตามระยะเวลาและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แต่แรก

3 ควรบูรณาการการบริหารจัดการลุ่มน้ำโขงเหนือ ร่วมกับแผนพัฒนา กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 และแผนพัฒนาอื่น ๆ เพื่อสามารถวิเคราะห์และประเมินสถานการณ์ เพื่อให้ทิศทางการบริหารจัดการทรัพยากร และการพัฒนาของพื้นที่มีความสอดคล้อง ครอบคลุม และป้องกันผลกระทบเชิงลบที่อาจเกิดขึ้นได้

4 ควรปรับเปลี่ยนวิธีการแก้ไขปัญหาที่มีลักษณะข้ามพรมแดน (Trans boundary Issues) เป็นการแก้ไขปัญหาร่วมกัน โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ตั้งแต่ขั้นตอนการระบุปัญหา (Problem-identification) และมุ่งเน้นการเจรจาหรือกับภาคีเครือข่ายข้ามพรมแดนให้มากยิ่งขึ้น ผ่านกลไกของคณะกรรมการระหว่างประเทศ ที่มีโครงสร้างคณะกรรมการครอบคลุมทุกประเทศที่มีส่วนได้ส่วนเสียและเพิ่มบทบาทของภาคประชาชนในการมีส่วนร่วมในการเจรจาร่วมกับคณะกรรมการด้วย ตลอดจนปรับปรุงรูปแบบการเยียวยาผู้มีส่วนได้เสียจากการพัฒนาที่แต่เดิมโครงการขนาดใหญ่มักจะเน้นการเยียวยาที่ตัวบุคคล โดยปรับปรุงให้เกิดการเยียวยาทั้งมนุษย์และธรรมชาติอย่างสมดุลกัน

5 ภาครัฐควรวางวิธีประชาสัมพันธ์หรือสร้างการรับรู้ที่ถูกต้องให้กับประชาชนในพื้นที่ที่ดำเนินโครงการ เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้กับภาคประชาชนถึงการขับเคลื่อนโครงการพัฒนาต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยเฉพาะโครงการที่ส่งผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้เสียหลายกลุ่มได้เข้าใจถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ของโครงการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ ตลอดจนผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นอย่างตรงไปตรงมา เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต อาทิ การประกาศพื้นที่ชุ่มน้ำ อาจจะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนที่ได้รับประโยชน์จากพื้นที่ชุ่มน้ำ รวมทั้งชุมชนควรมีส่วนร่วมวางแผนและจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ เพื่อความยั่งยืนในการอนุรักษ์ ดูแล รักษาพื้นที่ดังกล่าว เป็นต้น

สถิติข้อมูล: สถานะตัวชี้วัด

ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ภายใต้พันธกิจที่ 2 ของแผนปฏิบัติราชการ สศช. พ.ศ. 2566-2570 ระบุถึงการเป็นหน่วยงานข้อมูลด้านการพัฒนาเชิงลึกของประเทศ และให้ความสำคัญกับการจัดทำรายงานการพัฒนาประเทศภายใต้แผนแต่ละระดับให้ทันสมัย น่าเชื่อถือ และสอดคล้องตามมาตรฐานสากล ดังนั้น สศช. ในฐานะหน่วยงานจัดทำแผนระดับ 2 ในมิติการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงเห็นถึงความสำคัญของการจัดทำการรายงานสถานะข้อมูลตัวชี้วัดการพัฒนา ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในส่วนของ แผนงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติเล่มที่ 18 ด้านการสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน และเล่มที่ 19 การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13 ในหมวดหมู่ที่ 10 หมวดหมู่ที่ 11 และรายงานการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ในมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นการติดตามผลการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามนโยบายของรัฐบาลให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด โดยฉบับนี้ จะรายงานเฉพาะสถานการณ์ผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดที่สามารถประเมินสถานะเทียบกับค่าเป้าหมายในส่วนที่มีข้อมูลเพียงพอ ก่อน สำหรับตัวชี้วัดที่มีข้อมูลไม่ครบถ้วน จะนำเสนอในฉบับต่อ ๆ ไป

ชุดข้อมูลที่น่าสนใจ

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ

- เล่มที่ 18 การเติบโตอย่างยั่งยืน
- เล่มที่ 19 การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13

- หมวดหมู่ที่ 10 ไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ
- หมวดหมู่ที่ 11 ไทยสามารถลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

รายงานการพัฒนาที่ยั่งยืน SDGs

ในมิติด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

Eco-Friendly
Development and
Growth SNAPSHOT

หมวดหมู่ที่ 10 ไทยมีเศรษฐกิจหมุนเวียนและสังคมคาร์บอนต่ำ

ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13

เป้าหมายที่ 1 การเพิ่มมูลค่าจากเศรษฐกิจหมุนเวียน และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวชี้วัด

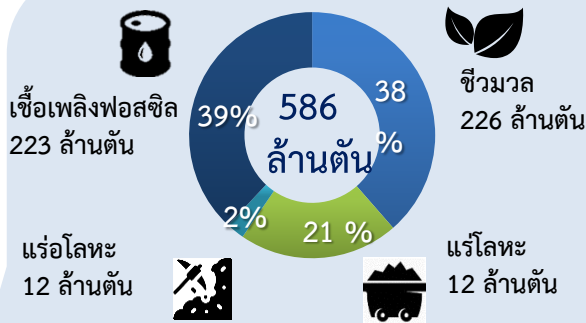
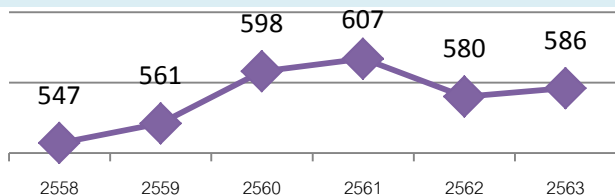
การบริโภควัสดุในประเทศ (Domestic Material Consumption: DMC)

ค่าเป้าหมาย

ลดลงไม่น้อยกว่าร้อยละ 25 ในปี 2570

การบริโภควัสดุในประเทศ หรือ DMC เผยแพร่ข้อมูลล่าสุดในปี 2563 ประเทศไทยมีปริมาณการบริโภควัสดุในประเทศ รวม 4 ประเภทวัสดุ จำนวน 586 ล้านตัน โดยขณะนี้อยู่ระหว่างรวบรวมและจัดทำข้อมูลให้ต่อเนื่องถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาข้อมูลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 ถึง 2563 พบว่าในช่วงดังกล่าวปริมาณการบริโภควัสดุในประเทศมีทิศทางที่เพิ่มมากขึ้น จึงเป็นประเด็นท้าทายอย่างมากที่จะดำเนินการลดการบริโภควัสดุในประเทศให้ได้ตามเป้าหมาย

กราฟแสดงการบริโภควัสดุรวมในประเทศ (ล้านตัน)

การบริโภควัสดุในประเทศ ปี 2563
Domestic Material Consumption (DMC)

ที่มา : ข้อมูลจาก สผ. (2566) และประมวลผลโดย สศช.

เป้าหมายที่ 2 การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด

คะแนนดัชนีสมรรถนะด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Performance Index: EPI)

ค่าเป้าหมาย

ติดอันดับ 1 ใน 3 ของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และมีคะแนนไม่น้อยกว่า 55 คะแนน ในปี 2570

เปรียบเทียบอันดับและค่าคะแนนประเทศในกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี 2565

EPI_RANK กลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี 2565

อันดับโลก

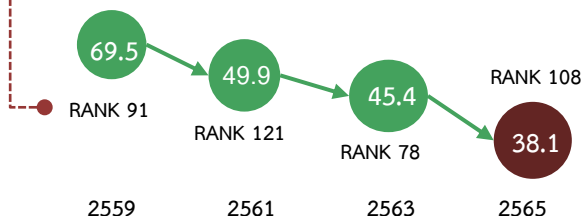
คะแนน

1	Singapore	44	50.9
2	Brunei Darussalam	71	45.7
3	Thailand	108	38.1
4	Malaysia	130	35.0
5	Laos	149	30.7
6	Cambodia	154	30.1

ที่มา : The 2022 Environmental Performance Index (EPI) Ranking country performance on sustainability issues 2022

EPI INDEX REPORT

อันดับและคะแนนของประเทศไทยในช่วงปี 2559 - 2565

ตัวชี้วัดคะแนนดัชนีสมรรถนะด้านสิ่งแวดล้อม หรือ EPI ในหมวดหมู่ที่ 10 พิจารณาจากค่าเป้าหมายใน 2 มิติ คือ (1) อันดับในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จากรายงานดัชนีผลการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยมหาวิทยาลัยเยลและมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (EPI Yale & Columbia) ปี 2565 พบว่า ประเทศไทยบรรลุตามค่าเป้าหมายแล้ว โดยอยู่ในอันดับที่ 3 มีประเทศสิงคโปร์และประเทศบรูไนดารุสซาลาม อยู่ในอันดับที่หนึ่งและอันดับที่สองตามลำดับ (2) ผลคะแนนรวม พบว่า ประเทศไทยได้ 38.10 คะแนน ซึ่งยังไม่บรรลุตามค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้

ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13

ตัวชี้วัด

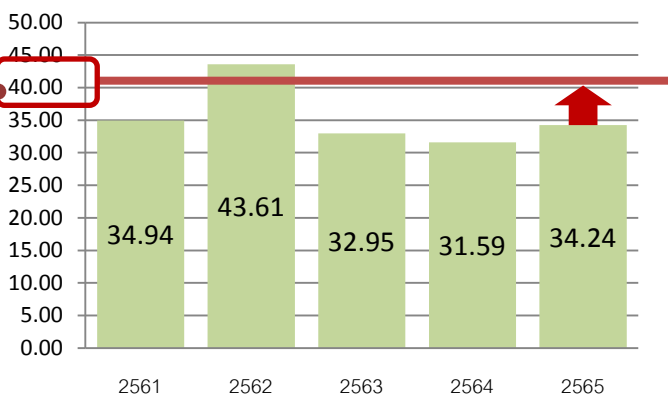
อัตราการนำขยะกลับมาใช้ใหม่ของประเทศ

ค่าเป้าหมาย

ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของปริมาณขยะที่นำกลับมา

● ใช้ใหม่ได้ ภายในปี 2570

อัตราขยะมูลฝอยชุมชนที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ เทียบกับ
ปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งหมด (ร้อยละ)

หมายเหตุ: การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ จำนวนโดยใช้ข้อมูลปริมาณ
ขยะมูลฝอยชุมชนที่ถูกนำกลับมาใช้ประโยชน์ เทียบกับ ปริมาณขยะมูลฝอย
ชุมชนที่เกิดขึ้นทั้งหมด

ที่มา: กรมควบคุมมลพิษ, 2565

ที่ผ่านมาการนำขยะมูลฝอยชุมชนกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ มีอัตรา
ค่อนข้างคงที่ โดยในปี 2565 มีอัตราการนำกลับมาใช้ประโยชน์ คิดเป็น
ร้อยละ 34.24 ซึ่งยังต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในปี 2570 ไม่ต่ำกว่า
ร้อยละ 40 ของปริมาณขยะที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้

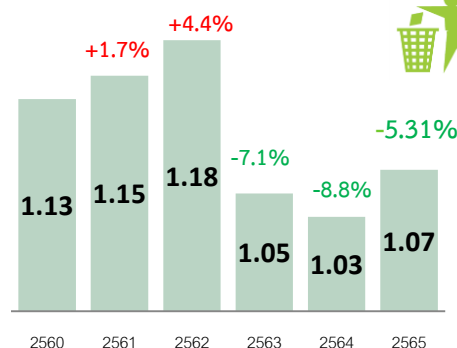
ตัวชี้วัด

ปริมาณขยะต่อหัวในปี 2570

ค่าเป้าหมาย

ลดลงจากปี 2560 ร้อยละ 10

ปริมาณขยะต่อหัว (กิโลกรัม/คน/วัน)

หมายเหตุ: ปริมาณขยะต่อหัว ใช้ชุดข้อมูลอัตราส่วนของปริมาณขยะ
มูลฝอยชุมชนที่เกิดขึ้นรวมทั้งประเทศใน 1 วัน ต่อประชากร 1 คน
คำนวณเป็นร้อยละเทียบกับปี 2560 (ปีฐาน)

ที่มา: ข้อมูลจากกรมควบคุมมลพิษ, 2565 ประมวลผลโดย สศช.

ในปี 2565 พบว่ามีอัตราการลดลงของขยะต่อหัวคิด
เป็นร้อยละ 5.31 เมื่อเทียบกับปี 2560 มีทิศทาง
พัฒนาที่ดีขึ้นแต่ยังไม่บรรลุตามค่าเป้าหมายที่กำหนด
ไว้ในปี 2570 คือ ปริมาณขยะต่อหัวลดลงจากปี
2560 ร้อยละ 10

ตัวชี้วัด

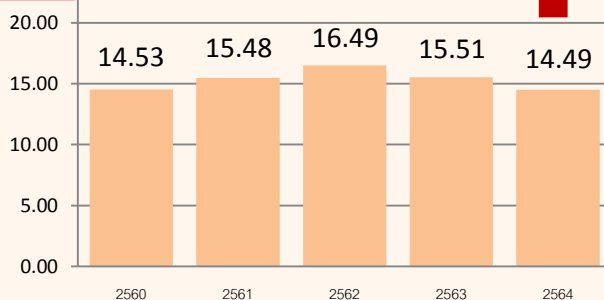
สัดส่วนของการใช้พลังงานทดแทนต่อปริมาณการใช้
พลังงานขั้นสุดท้าย

ค่าเป้าหมาย

มีสัดส่วนไม่น้อยกว่าร้อยละ 24 ภายในปี 2570

สัดส่วนของการใช้พลังงานทดแทนต่อปริมาณการใช้พลังงาน
ขั้นสุดท้ายของประเทศไทย มีค่าอยู่ระหว่างร้อยละ 14-16
โดยในปี 2564 มีสัดส่วนการใช้พลังงานทดแทนร้อยละ 14.49
ซึ่งต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุในปี 2570 ให้ได้ไม่น้อย
กว่าร้อยละ 24

24

พลังงานทดแทน ได้แก่ พลังงาน แสงอาทิตย์ พลังงานลม พลังงานน้ำ ชีวมวล
ก๊าซชีวภาพ ขยะ และเชื้อเพลิงชีวภาพ (เอทานอล และไบโอดีเซล)

ที่มา: กรมพัฒนาพลังงานทดแทนและอนุรักษ์พลังงาน, 2564

หมายเหตุที่ 11 ไทยสามารถลดความเสี่ยงและผลกระทบจากภัยธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ข้อมูลตัวชี้วัดภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 13

เป้าหมายที่ 1 ความเสียหายและผลกระทบจากภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศลดลง

ตัวชี้วัด จำนวนประชาชนที่เสียชีวิต สูญหาย และได้รับผลกระทบโดยตรงจากภัยธรรมชาติลดลง เมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยในแผนฯ 12 แต่ละภัย

นิยามประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากภัยธรรมชาติ หมายถึง ประชาชนที่ได้รับบาดเจ็บหรือผลกระทบทางสุขภาพ หรือต้องอพยพย้ายที่อยู่อาศัย หรือมีทรัพย์สินที่สูญหายหรือได้รับความเสียหาย อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ภัยธรรมชาติ

ภัยธรรมชาติ หมายถึง ภัยอันตรายที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและมีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของมนุษย์ โดยภัยธรรมชาติสำหรับตัวชี้วัดนี้รวมเฉพาะ อุทกภัย ภัยแล้ง วาตภัย และภัยหนาว

ค่าเป้าหมาย

ค่าเฉลี่ยรายปีในแผนฯ 12 (ปี 2560 – 2565) ในแต่ละภัยประกอบด้วย

อุทกภัย ผู้ได้รับผลกระทบ 2,385,888 คน ผู้เสียชีวิต 58 คน
ภัยแล้ง ผู้ได้รับผลกระทบ 517,339 คน

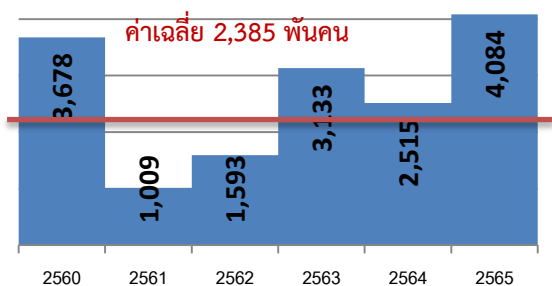
วาตภัย ผู้ได้รับผลกระทบ 346,218 คน ผู้เสียชีวิต 29 คน
ภัยหนาว ผู้ได้รับผลกระทบ 30,801 คน

ที่มา: ศูนย์ข้อมูลสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย, 2565

ความเสียหายจากอุทกภัย

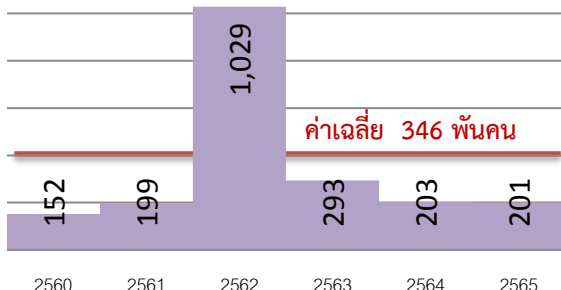
จำนวนผู้ได้รับผลกระทบ (พันคน)

ความเสียหายจากวาตภัย

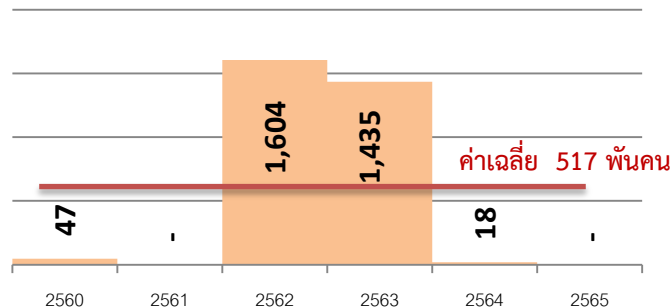
จำนวนผู้ได้รับผลกระทบ (พันคน)

ความเสียหายจากภัยแล้ง

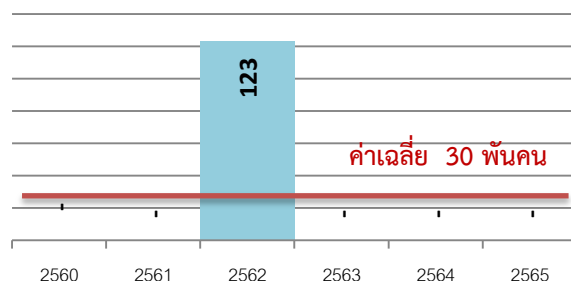
จำนวนผู้ได้รับผลกระทบ (พันคน)

ความเสียหายจากภัยหนาว

จำนวนผู้ได้รับผลกระทบ (พันคน)

แนวโน้มการเกิดภัยพิบัติของประเทศไทย

จากรายงานสถิติการเกิดภัยพิบัติ ของศูนย์ข้อมูลสาธารณภัย กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย พบว่า **อุทกภัยและภัยแล้ง** เป็นภัยพิบัติที่เกิดขึ้นบ่อยที่สุดและสร้างความเสียหายต่อประเทศมากที่สุด โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 – 2565 การเกิดอุทกภัย ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 578 คน มีผู้ได้รับผลกระทบมากกว่า 28 ล้านคน และภัยแล้งที่เกิดขึ้นระหว่างปี พ.ศ. 2555 – 2565 ส่งผลให้มีผู้ได้รับผลกระทบมากกว่า 40 ล้านคน

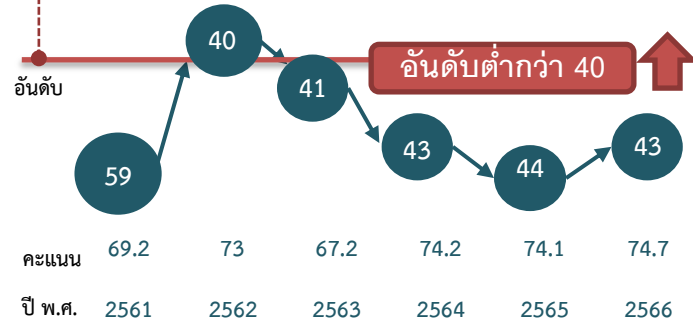
เป้าหมาย: สภาพแวดล้อมของประเทศไทยมีคุณภาพดีขึ้นอย่างยั่งยืน

ตัวชี้วัด ความยั่งยืนและคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับโลก

ค่าเป้าหมาย อันดับน้อยกว่า 40 ประเทศแรกของโลก
ช่วงปี 2566-2570

ผลการจัดอันดับโลก SDGs ประเทศไทย

ที่มา: Sustainable Development Report 2023

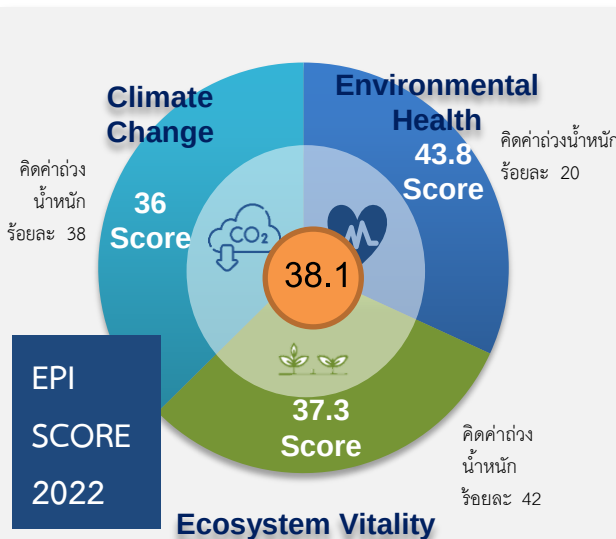
ตัวชี้วัดความยั่งยืนและคุณภาพสิ่งแวดล้อมในระดับโลก
วัดจากผลการจัดอันดับ SDGs (Sustainable Development Goals Index) กำหนดค่าเป้าหมายในช่วงปี 2565-2570 ไว้ที่อันดับน้อยกว่า 40 ประเทศแรกของโลก โดยล่าสุดในปี 2566 ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 43 จาก 166 ประเทศทั่วโลก จึงยังไม่บรรลุตามค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้

เป้าหมาย: การบริโภคและการผลิตของประเทศไทยมีความยั่งยืนสูงขึ้น

ตัวชี้วัด ดัชนีสมรรถนะสิ่งแวดล้อม (คะแนน)

ค่าเป้าหมาย ดัชนี EPI ไม่น้อยกว่า 55 คะแนน
ช่วงปี 2566-2570

หมายเหตุ: เป็นตัวชี้วัดเดียวกันกับที่ปรากฏในแผนพัฒนาฯ 13 หมายความว่า 10

ที่มา : The 2022 Environmental Performance Index (EPI) Ranking country performance on sustainability issues 2022

ดัชนีสมรรถนะสิ่งแวดล้อม (EPI) จากรายงาน EPI Yale & Columbia ปี 2565 คำนวณจากตัวชี้วัดย่อย 40 ตัวชี้วัด จำแนกออกเป็นหมวด 3 กลุ่มตามวัตถุประสงค์เชิงนโยบาย ได้แก่ (1) ด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม (2) ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและถิ่นที่อยู่อาศัย และ (3) ด้านการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

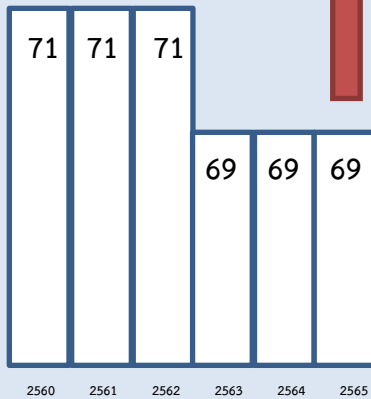
ผลการประเมินในปี 2565 พบว่าประเทศไทยมีคะแนนรวม 38.1 คะแนน จากคะแนนเต็ม 100 คะแนน อยู่ในอันดับที่ 108 จาก 180 ประเทศทั่วโลก ซึ่งยังไม่สามารถบรรลุผลตามค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ที่ 55 คะแนน อย่างไรก็ตามยังมีประเด็นท้าทายที่จะบรรลุตามเป้าหมายเนื่องจากปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของการบรรลุตามเป้าหมาย คือ การเปลี่ยนแปลงวิธีการให้ค่าน้ำหนักในแต่ละตัวชี้วัดของผู้จัดทำ ซึ่งส่งผลกับค่าคะแนนด้วย

เป้าหมาย ความสมบูรณ์ของระบบนิเวศทางทะเลเพิ่มขึ้น

ดัชนีคุณภาพมหาสมุทร(OHI)

ค่าเป้าหมาย 75 คะแนน

ค่าคะแนน

ที่มา: The global Ocean Health Index measures the state of the world's oceans, 2022

ตัวชี้วัด
ย่อยของ
OHI

- FOOD PROVISION
- ARTISANAL FISHING OPPORTUNITIES
- NATURAL PRODUCTS
- CARBON STORAGE
- COASTAL PROTECTION
- LIVELIHOODS AND ECONOMIES
- TOURISM AND RECREATION
- SENSE OF PLACE
- CLEAN WATERS
- BIODIVERSITY

ตัวชี้วัด

ดัชนีคุณภาพมหาสมุทร (OHI)

ค่าเป้าหมาย

ช่วงปี 2566-2570

ดัชนี OHI ไม่น้อยกว่า 75 คะแนน

ดัชนีคุณภาพมหาสมุทร (Ocean Health Index : OHI) เป็นการประเมินคุณภาพของระบบนิเวศทางทะเล โดยมีองค์ประกอบที่ครอบคลุมทุกมิติทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ รวมจำนวน 10 ด้าน โดยในปี 2565 คะแนนดัชนีคุณภาพมหาสมุทรของประเทศไทย อยู่ที่ 69 คะแนนจากคะแนนเต็ม 100 คะแนน ยังต่ำกว่าค่าเป้าหมายที่ระบุไว้ในช่วงปี 2565 -2570 ที่ต้องไม่น้อยกว่า 75 คะแนน ทั้งนี้ ค่าอันดับและคะแนนของประเทศไทยในช่วงปีที่ผ่านมาจากการรายงานล่าสุดปี 2565 มีความเปลี่ยนแปลงลงจากค่าเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างมาก เนื่องจาก Global OHI team เปลี่ยนแปลงวิธีการคำนวณตัวชี้วัดใหม่ และมีการปรับค่าฐานตัวชี้วัดย้อนหลังทั้งชุด ทำให้ค่าคะแนนในช่วงปีติดกันถูกรายงานด้วยค่าคะแนนเท่ากัน

เป้าหมาย การปล่อยก๊าซเรือนกระจกของประเทศไทยลดลง

ตัวชี้วัด

ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกโดยรวมจากกรณีปกติ

ค่าเป้าหมาย

ช่วงปี 2566-2570

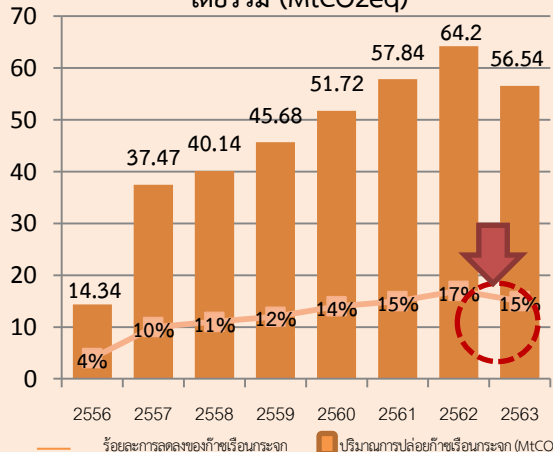
ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกลดลง

ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 20 จากกรณีปกติ

ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกจากกรณีปกติ ซึ่งข้อมูลในปี 2563 พบว่า ประเทศไทยดำเนินการลดก๊าซเรือนกระจกในสาขาพลังงาน และสาขาคมนาคมขนส่ง ได้ร้อยละ 15 ซึ่งบรรลุตามเป้าหมายของแผนการลดก๊าซเรือนกระจกที่เหมาะสมของประเทศ (NAMA) แล้ว

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี 2564 เป็นต้นมา ประเทศไทยจะต้องดำเนินการลดก๊าซเรือนกระจกภายใต้เป้าหมายการมีส่วนร่วมที่ประเทศกำหนด (Nationally Determined Contribution: NDC) ซึ่งปัจจุบันยังอยู่ระหว่างการจัดเก็บข้อมูลในกิจกรรมการลดเพิ่มเติมจาก NAMA ซึ่งประกอบด้วย สาขากระบวนการอุตสาหกรรมและการใช้ผลิตภัณฑ์ สาขาการจัดการของเสีย และสาขาเกษตร

ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก
โดยรวม (MtCO₂eq)

ร้อยละ 20 จากกรณีปกติ

ร้อยละการลดลงของก๊าซเรือนกระจก ปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก (MtCO₂eq)

NAMA

NDC

หมายเหตุ ชุดข้อมูลปี 2556-2563 เป็นการดำเนินการตาม NAMA

เป้าหมาย

ความมั่นคงด้านน้ำของประเทศเพิ่มขึ้น

ตัวชี้วัด

ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำ (Water Security Index: WSI)

ค่าเป้าหมาย

ในปี 2566-2570 70 คะแนน

รายงานข้อมูล ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำ (Water Security Index: WSI)
ที่มา: Asian Water Development Outlook (AWDO), 2020

ข้อมูลปี 2563 ไทยมีค่าคะแนน

58.6

70

ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำ หรือ Water Security Index เป็นตัวชี้วัดที่พัฒนาโดย Asian Development Bank (ADB) โดยได้ถูกนำมาใช้เป็นแนวทางในการประเมินสถานะความมั่นคงของน้ำในระดับประเทศในแถบภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก เพื่อสะท้อนความมั่นคงด้านน้ำ ใน 5 มิติ ได้แก่ (1) ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำอุปโภคบริโภค (2) ดัชนีน้ำเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ (3) ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำในเขตเมือง (4) ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อม (5) ดัชนีการรับมือภัยพิบัติด้านน้ำ ผลจากรายงาน Asian Water Development Outlook (AWDO) ซึ่งเป็นการรายงานข้อมูลปี 2563 พบว่า ประเทศไทยมีดัชนีความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ National Water Security Index ที่ค่าคะแนน 58.6 คะแนน ห่างจากค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ที่ 70 คะแนน ในปี 2570

ค่าคะแนนดัชนีความมั่นคงด้านน้ำใน 5 มิติ ณ ปี 2563 ในแต่ละมิติ

ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำอุปโภคบริโภค

KD1

70คะแนน

ค่าเป้าหมาย 75 คะแนน

ดัชนีการรับมือภัยพิบัติด้านน้ำ

KD5

54คะแนน

ค่าเป้าหมาย 70 คะแนน

ดัชนีน้ำเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ

KD2

73.5คะแนน

ค่าเป้าหมาย 75 คะแนน

ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำเพื่อสิ่งแวดล้อม

KD4

50.5คะแนน

ค่าเป้าหมาย 64 คะแนน

ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำในเขตเมือง

KD3

45.5คะแนน

ค่าเป้าหมาย 64 คะแนน

เส้นค่าเป้าหมาย

Key Index (คะแนน)

ผลการประเมินดัชนีความมั่นคงด้านน้ำของประเทศ ในราย 5 มิติ พบว่า ยังไม่มีมิติใดที่สามารถดำเนินการได้บรรลุตามค่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ อย่างไรก็ตามมีบางมิติที่ประเทศไทยมีคะแนนค่อนข้างเข้าใกล้ค่าเป้าหมาย ได้แก่ KD1 ดัชนีความมั่นคงด้านน้ำอุปโภคบริโภค ที่ได้ 70 คะแนน จากค่าเป้าหมาย 75 คะแนน และ KD2 ดัชนีน้ำเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจได้ 73.5 คะแนน จากค่าเป้าหมาย 75 คะแนน

รายงานสถานการณ์ของการพัฒนาที่ยั่งยืน

The Sustainable Development Report

SDGs 2023

ผลการประเมินการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย ปี 2566
โดย Implementing the SDG Stimulus, Sustainable Development Report 2023

ผลการจัดอันดับการพัฒนาที่ยั่งยืน

SDGs RANK กลุ่มประเทศทั่วโลก	อันดับ	คะแนน
Finland	1	86.8
Sweden	2	86.0
Denmark	3	85.7
Germany	4	83.4
Australia	5	82.3

SDGs RANK East and South Asia	อันดับ	คะแนน
Thailand	43	74.74
Vietnam	55	73.32
Bhutan	61	72.34
China	63	72.0
Singapore	64	71.78

อันดับ

43 /166

คะแนน

74.7

รายงานปี 2566 อันดับ SDG Index ของไทย อยู่ที่อันดับ 43 จากทั้งหมด 166 ประเทศ ดีขึ้นจากอันดับ 44 ในปี 2565

พิจารณาตามคะแนนประเทศไทยมีคะแนนอยู่ที่ 74.7 คะแนน เพิ่มขึ้นจากปี 2565 เล็กน้อย และเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในระดับภูมิภาค ประเทศไทยเป็นอันดับ 1 ของภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และติดอันดับ 1 ของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน เป็นปีที่ 6 ติดต่อกัน (2562 – 2566)

DASH BOARD การพัฒนารายเป้าหมายของไทย

ที่มา Implementing the SDG Stimulus, Sustainable Development Report 2023, <https://dashboards.sdindex.org/profiles/thailand>

Dashboards: ● SDG achieved ● Challenges remain ● Significant challenges remain ● Major challenges remain ● Information unavailable
Trends: ● On track or maintaining SDG achievement ● Moderately improving ● Stagnating ● Decreasing ● Trend information unavailable

ผลการดำเนินงานเทียบกับเป้าหมาย ลูกศรแนวโน้ม

- บรรลุเป้าหมายแล้ว
- มีความท้าทายมาก
- มีความท้าทายมาก
- ต้องเร่งผลักดัน
- ↑

อยู่ในทิศทางที่จะบรรลุผลได้
- ↗

ค่อนข้างก้าวหน้า
- ไม่คืบหน้า
- ↓

ถดถอย

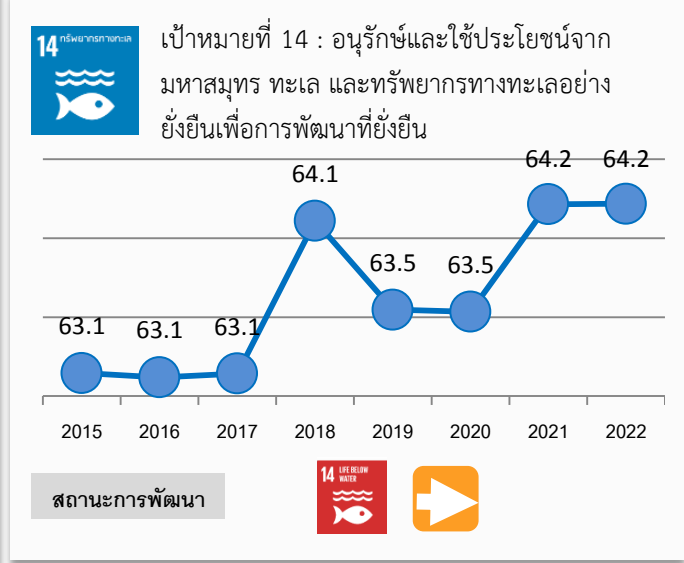
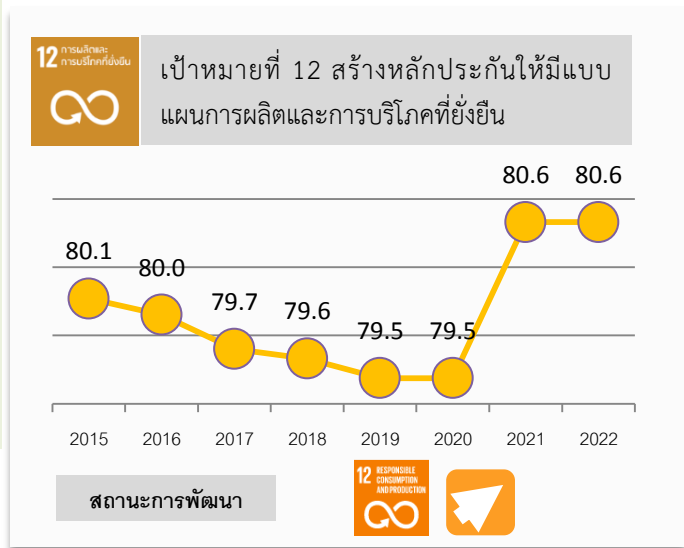
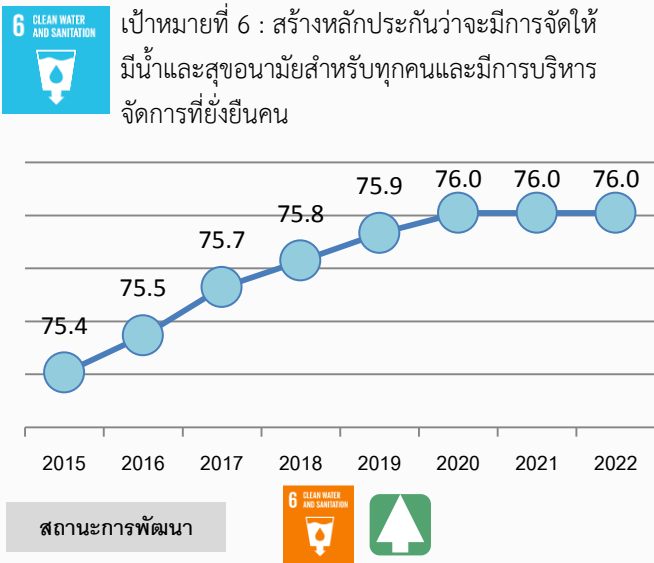
Dash board SDGs นำเสนอภาพรวมของผลการดำเนินงานของประเทศไทย ตาม SDG ทั้ง 17 ข้อ

- รูปแถบสี (●●●●●) แสดงให้เห็นถึงสถานะการบรรลุเป้าหมาย โดยพิจารณาจากผลการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2558 ถึงปี 2565 เทียบกับค่าเป้าหมายปี 2573
- ลูกศรแนวโน้ม (↑↗→↓) แสดงความเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ของการพัฒนา ซึ่งคำนวณโดยอิงจากข้อมูลการพัฒนาของเป้าหมายตั้งแต่ปี 2558 และคาดการณ์จนถึงปี 2573

สถานการณ์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติด้านสิ่งแวดล้อม (Planet)

กราฟเส้นแสดงค่าคะแนนรายเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติด้านสิ่งแวดล้อม (Planet) ประเมินจากชุดข้อมูลปี 2558-2566 ในเป้าหมายที่ 6, 12, 13, 14 และ 15 โดยในภาพรวมพบว่าเป้าหมาย 6, 12 และ 13 (สีส้ม) มีการปรับตัวดีขึ้น แต่ยังคงมีความท้าทายอยู่ในขณะที่เป้าหมาย 14, 15 (สีแดง) ต้องเร่งผลักดันอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในเป้าหมายที่ถูกประเมินว่าไม่มี ความก้าวหน้า (↓) ทั้งนี้อีกส่วนหนึ่งยังเกิดจากความท้าทายใน ด้านข้อมูล ที่ประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในการจัดเก็บข้อมูลแบบ จำแนกรายละเอียด และต้องใช้ข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง

ที่มา Implementing the SDG Stimulus, Sustainable Development Report 2023, <https://dashboards.sdgindex.org/profiles/thailand>

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
กองยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบราชการและสิ่งแวดล้อม (กทว.)
962 ถนนกรุงเกษม แขวงวัดโสมนัส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ 10100
โทรศัพท์ 02-280-4085 (ต่อ 1541 หรือ 1527) E-mail : ANEO@nesdc.go.th